

Brabant Kust de Kempen

Rapport Marktonderzoek

THOMAS
MORE

Interreg
Vlaanderen-Nederland

Gefinancierd door
de Europese Unie

Brabant Kust de Kempen

Provincie
Antwerpen

Rapport Marktonderzoek

Output voor het project **Brabant Kust de Kempen**, een Interreg Vlaanderen-Nederland-project

Eindrapport :10 februari 2025

Deze studie werd uitgevoerd door Gijs Van Essche & Vicky Steylaerts – Thomas More Hogeschool

Inhoud

1.	Executive summary	1
2.	Situering	3
•	Het projectgebied	4
3.	Methodologie.....	5
•	Deskresearch	5
•	Diepte-interviews.....	5
•	Verkenning door netwerkmakelaars	6
4.	Aankomsten	7
•	Noord-Brabant.....	7
•	Midden-Noord-Brabant.....	8
•	Antwerpse Kempen	9
•	Vlaamse projectgemeenten.....	10
5.	Overnachtingen	11
•	Noord-Brabant.....	11
•	Midden-Noord-Brabant.....	12
•	Antwerpse Kempen	13
•	Vlaamse projectgemeenten.....	14
•	Gemiddeld aantal overnachtingen.....	15
•	Inzichten uit de interviews	16
6.	Marktaandeel	18
•	Deskresearch	18
•	Inzichten uit de interviews	19
7.	Logiesaanbod.....	20
•	Nederlandse projectgemeenten	20
•	Vlaamse projectgemeenten.....	21
•	Inzichten uit de interviews	22

	iv
8. Attracties	24
• Buitengebied	24
• Stedelijke centra.....	25
• Fiets- en wandeltoerisme	26
• Inzichten uit de interviews: attracties.....	28
9. Horeca.....	30
• Deskresearch	30
• Inzichten uit de interviews: horeca	31
10. Overkoepelende inzichten uit de interviews	33
• Samenwerking en netwerken	33
• Professionaliseringsnoden	33
• Regelgeving en administratieve lasten.....	34
• Sterke regionale branding	34
11. Conclusie	35
Bronnen	37
Bijlagen	40
Bijlage 1: Overzicht respondenten diepte-interviews	40

Executive summary

Dit rapport biedt een uitgebreide analyse van het toeristisch-recreatief ecosysteem in de Vlaams-Nederlandse grensregio, en is opgesteld in het kader van het Interreg Vlaanderen-Nederland-project **Brabant Kust de Kempen**. Het doel van deze studie is om inzicht te geven in de huidige dynamieken van vraag en aanbod binnen het projectgebied. De resultaten zijn gebaseerd op een combinatie van deskresearch, diepte-interviews en een verkenningronde door netwerkmakelaars, en bieden essentiële inzichten voor beleidsmakers, ondernemers, toerisme-organisaties en andere betrokken stakeholders. Dit rapport dient als een instrument voor strategische beleidsvorming en samenwerking in de regio, en ondersteunt initiatieven om het toeristisch aanbod verder te versterken. Het projectgebied omvat tien gemeenten aan weerszijden van de grens: Alphen-Chaam, Arendonk, Baarle-Hertog, Baarle-Nassau, Goirle, Merksplas, Ravels, Tilburg, Hoogstraten en Turnhout.

De grensregio wordt gekenmerkt door een unieke mix van stedelijke en landelijke attracties. Iconische locaties zoals de Koloniën van Weldadigheid (UNESCO-werelderfgoed), grootschalige natuurgebieden zoals het Turnhouts Vennengebied en de enclave-structuur van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau benadrukken de bijzondere identiteit van het projectgebied. Daarnaast vormt het Bels Lijntje, de historische spoorlijn tussen Tilburg en Turnhout, een belangrijke schakel in de recreatieve ontsluiting van de regio. Het rapport toont aan dat deze locaties een belangrijke aantrekkingskracht hebben, niet alleen op lokaal en regionaal niveau, maar ook internationaal, wat het potentieel voor grensoverschrijdende samenwerking onderstreept.

Het logiesaanbod in de regio heeft zich de afgelopen jaren sterk ontwikkeld, met name in kleinschalige verblijfsvormen zoals B&B's, vakantiewoningen of glampingtenten. Deze groei sluit aan bij de veranderende voorkeuren van toeristen, die steeds vaker op zoek zijn naar persoonlijke en authentieke ervaringen. In Vlaanderen is de regelgeving strikt bepaald via het Logiesdecreet, dat registratie en kwaliteitsnormen oplegt. In Nederland is de regelgeving deels landelijk bepaald, maar gemeenten leggen eigen accenten, bijvoorbeeld rond toeristenbelasting, vergunningen en handhaving van Airbnb-verhuur. Hierdoor ontstaan verschillen in monitoring en regulering binnen het projectgebied, wat uitdagingen oplevert voor beleidsmakers en ondernemers.

Fiets- en wandeltoerisme zijn sterke troeven binnen de regio. Het projectgebied beschikt over een uitgebreid netwerk van kwalitatieve routes, die bijdragen aan de ontsluiting van zowel stedelijke als landelijke attracties. Toch benadrukt het rapport dat aanvullende diensten, zoals bijvoorbeeld bagagetransport, nog ontbreken. Dit biedt kansen om de beleving en toegankelijkheid van fiets- en wandeltoerisme verder te versterken.

Tegelijkertijd wordt de regio geconfronteerd met enkele structurele uitdagingen. Een belangrijke belemmering is de seizoensgebondenheid van het toerisme. Terwijl stedelijke centra zoals Tilburg profiteren van een relatief stabiel aantal bezoekers doorheen het jaar, kampen landelijke gebieden met sterke fluctuaties, waarbij het aantal bezoekers piekt in de zomermaanden en aanzienlijk

afneemt in de winter. (Toerisme Vlaanderen, 2024c; CBS, 2024b) Dit heeft gevolgen voor de economische stabiliteit van toeristische ondernemers en vormt, bij gebrek aan aanvullende activiteiten, een uitdaging voor de ontwikkeling van een duurzaam ecosysteem.

Daarnaast wordt de samenwerking tussen gemeenten en sectoren in de regio gekenmerkt door fragmentatie. Hoewel stedelijke centra doorgaans meer georganiseerde netwerken hebben, blijkt ook daar ruimte voor verbetering in het structureel versterken en efficiënter laten functioneren van deze samenwerkingen. In kleinere landelijke gemeenten ontbreekt het vaak aan middelen en een duidelijke structuur om effectief samen te werken, zowel lokaal als grensoverschrijdend. In Nederland sluiten ondernemers zich vaker aan bij bestaande netwerken, wat hun zichtbaarheid en samenwerking bevordert. Aan de Belgische zijde, met name in het gebied tussen Ravels en Turnhout, geven ondernemers juist aan behoefte te hebben aan de oprichting van dergelijke netwerken. In Turnhout en Baarle zijn deze structuren wel aanwezig, maar een bredere uitrol zou de cohesie en samenwerking binnen het projectgebied versterken.

De horecasector in de regio toont een divers beeld. In stedelijke gebieden zoals Tilburg en Turnhout is sprake van een groeiend aanbod, terwijl in landelijke gemeenten zoals Ravels en Arendonk sprake is van stagnatie of zelfs een lichte daling. Een duidelijke trend in de horecasector is de groeiende vraag naar lokale en authentieke eet- en drinkervaringen, waarbij het gebruik van streekproducten en culinaire evenementen steeds meer bezoekers trekt. Dit biedt mogelijkheden voor verdere versterking van de regionale identiteit.

De gebruikte methodologie combineert kwantitatieve en kwalitatieve benaderingen. Deskresearch leverde een breed overzicht van trends, cijfers en statistieken, terwijl diepte-interviews met beleidsmakers, ondernemers en andere stakeholders de specifieke uitdagingen en kansen binnen het projectgebied belichten. De verkenningsronde door netwerkmakers, met meer dan 100 gesprekken, bracht waardevolle inzichten in concrete initiatieven en samenwerkingsmogelijkheden, met een focus op het gebied rond het Bels Lijntje.

De bevindingen uit dit rapport bieden een solide basis voor verdere strategische reflectie en beleidsvorming. Het document zal dienen als input voor een geplande SWOT-analyse, die eveneens inzichten zal integreren uit een bevraging uitgevoerd door BUAs en een studie naar de invloed van wet- en regelgeving in het projectgebied. Deze geïntegreerde aanpak moet bijdragen aan het versterken van de samenwerking en de ontwikkeling van een duurzaam toeristisch-recreatief ecosysteem in Brabant Kust de Kempen.

Samenvattend biedt dit rapport een gedetailleerd beeld van de sterktes, uitdagingen en dynamieken in de regio. Het benadrukt zowel de complexiteit als de potentie van het grensoverschrijdende karakter van Brabant Kust de Kempen en vormt een belangrijke stap in de verdere professionalisering en ontwikkeling van de toeristische sector in deze unieke regio.

1. Situering

De analyses in dit document bieden een uitgebreid beeld van het toeristisch-recreatief ecosysteem in het grensoverschrijdende projectgebied van Brabant Kust de Kempen. Het onderzoekt zowel de vraag- als aanbodzijde, met daarbij aandacht voor attracties, logies en horeca (reca). De resultaten tonen hoe het huidige aanbod aansluit bij de verwachtingen van bezoekers en bieden concrete aanknopingspunten om het ecosysteem verder te ontwikkelen. Deze inzichten ondersteunen gerichte strategieën voor groei, samenwerking en professionalisering binnen de grensregio. Tegelijkertijd bieden de bevindingen lokale overheden en DMO's (*Destination Management Organisations*) waardevolle instrumenten om het toeristisch potentieel van de regio te versterken.

De deskresearch werd uitgevoerd door Thomas More, dat in samenwerking met Breda University of Applied Sciences (BUas) ook interviews heeft afgenomen. De selectie van respondenten en de inhoudelijke aanpak zijn mede vormgegeven door alle projectpartners, die met hun expertise en netwerken actief hebben bijgedragen aan de kwaliteit en diepgang van het onderzoek.

Dit rapport combineert gegevens uit deskresearch en interviews om een genuanceerd en praktijkgericht beeld te schetsen. De deskresearch biedt een breed overzicht van trends, cijfers en analyses, terwijl interviews met beleidsmedewerkers en ondernemers uit Vlaanderen en Nederland specifieke uitdagingen en kansen belichten. Samen voegen deze methoden zowel strategische als praktische inzichten toe aan de kernvraagstukken van het projectgebied.

Daarnaast verwijst deze studie af en toe naar de verkenningsronde van de netwerkmakelaars. Met meer dan 100 gesprekken voegden zij een operationeel perspectief toe, door betrokkenheid, samenwerkingspotentieel en kansen voor innovatieve initiatieven rond het Bels Lijntje in kaart te brengen. (Gabriel & van der Weegen, 2024) Hun werk benadrukt het belang van concrete actie en ondernemerschap voor de verdere ontwikkeling van het gebied en biedt waardevolle input voor toekomstig beleid en samenwerking.

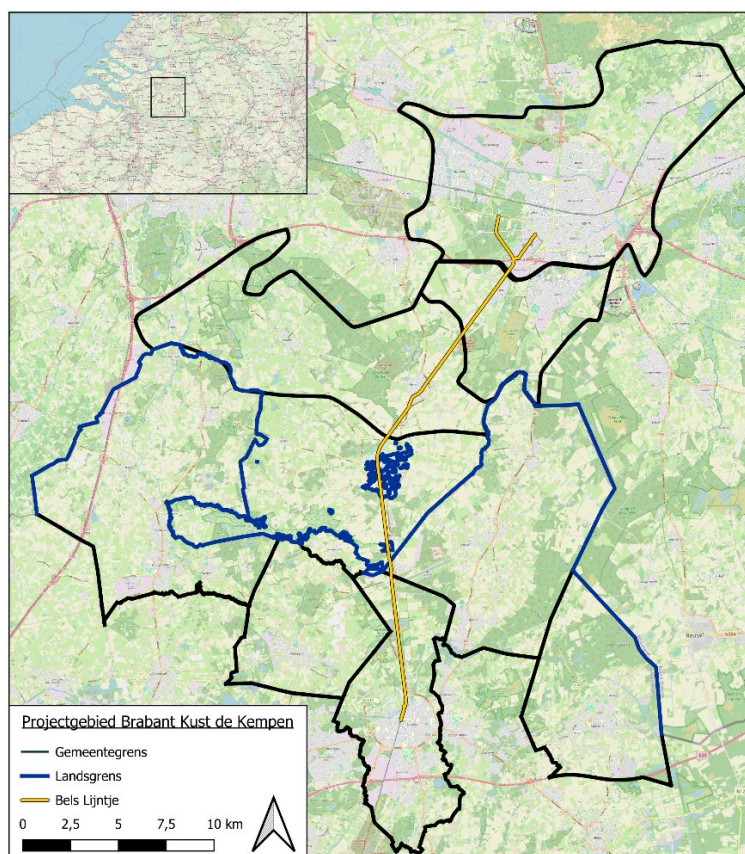
Buiten deze analyse worden twee aanvullende documenten opgesteld die specifieke thema's verder uitdiepen: een presentatie over wet- en regelgeving en een nota over professionalisering. De analyse van wet- en regelgeving brengt grensoverschrijdende belemmeringen in kaart, zoals verschillen in beleid en vergunningsprocedures, en onderzoekt hoe deze uitdagingen de aansluiting van toeristische voorzieningen en routes beïnvloeden. De professionaliseringsnota vormt de basis voor vier interactieve sessies (2025-2026) waarin ondernemers praktische tools aangereikt krijgen, zoals storytelling, customer journey mapping en design thinking, om innovatieve producten en diensten te ontwikkelen.

Binnen het project is al een verhaallijn ontwikkeld, die de basis vormt voor de toeristische beleving langs het Bels Lijntje. Ondernemers geven aan dat zij ondersteuning wensen bij het vertalen van dit verhaal naar hun eigen onderneming. De sessies spelen hierop in door hen concrete handvatten aan te reiken om de verhaallijn effectief in hun aanbod te integreren en verder vorm te geven binnen hun eigen context.

De professionaliseringssessies zijn gericht op kennisdeling en samenwerking. Met specifieke aandacht voor stakeholdermanagement en netwerkbeheer wordt in de laatste sessies gewerkt aan het opzetten van een duurzaam streeknetwerk. Deze geïntegreerde aanpak versterkt niet alleen de samenwerking en innovatie in de regio, maar legt ook een stevige basis voor blijvende ontwikkeling na afloop van het project.

- **Het projectgebied**

Het projectgebied (zie figuur 1) situeert zich in de grensregio tussen Vlaanderen en Nederland, respectievelijk binnen de provincies Antwerpen en Noord-Brabant. Langs Vlaamse zijde omvat het de gemeenten Hoogstraten, Merksplas, Baarle-Hertog, Turnhout, Ravels en Arendonk. Langs Nederlandse zijde omvat het de gemeenten Tilburg, Goirle, Alphen-Chaam en Baarle-Nassau. Het Bels Lijntje vormt een van de focuspunten binnen het project. Deze voormalige spoorwegverbinding verbindt de steden Turnhout en Tilburg met elkaar en met de grensregio, en wordt vandaag hoofdzakelijk gebruikt als fietsroute. Een andere centrale as is de landsgrens tussen Nederland en Vlaanderen. Deze grens, die het gebied zowel verdeelt als verbindt, is uniek in zijn complexiteit en in de vele enclaves die zich aftekenen.

Figuur 1: Situering projectgebied Brabant Kust de Kempen (bron: OpenStreetMap: <https://www.openstreetmap.org/copyright> ; eigen kaart in QGIS)

2. Methodologie

De methodologie van dit onderzoek combineert *deskresearch*, diepte-interviews en verkennend veldonderzoek om een helder en gedetailleerd beeld te schetsen van het toeristisch-recreatief ecosysteem in het projectgebied van Brabant Kust de Kempen.

- **Deskresearch**

De *deskresearch* omvatte een analyse van de meest recent beschikbare gegevens en publicaties over vraag en aanbod in het gebied. Dit vormde de basis voor het identificeren van trends, patronen en lacunes binnen het ecosysteem, en diende als vertrekpunt voor verder kwalitatief onderzoek.

- **Diepte-interviews**

Er werden tien diepte-interviews uitgevoerd met veertien respondenten, waaronder beleidsmedewerkers uit zowel Vlaamse als Nederlandse gemeenten en drie ondernemers, waarvan één persoon ook voorzitter is van een sectororganisatie. De interviews waren semigestructureerd en volgden een vooraf opgesteld interviewprotocol. Sommige interviews vonden plaats op locatie, terwijl andere online werden afgenomen.

De geluidsopnames werden getranscribeerd en geanalyseerd op basis van patronen en thema's die bijdragen aan de kerninzichten in dit rapport. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen, wordt naar hen verwezen met unieke codes (R1 t/m R14). Een geanonimiseerd overzicht van de respondenten is opgenomen in bijlage 2. Alle respondenten werden op voorhand geïnformeerd over het onderzoek en hoe de data van de interviews wordt bewaard. Ze ondertekenden een toestemmingsverklaring.

Voor de selectie van respondenten werd een doelgerichte steekproef (*purposive sampling*) toegepast om personen te betrekken die direct verbonden zijn met het toeristisch-recreatief ecosysteem binnen het projectgebied. Dit werd aangevuld met een sneeuwbalsteekproef (*snowball sampling*), waarbij initiële respondenten nieuwe contacten aandroegen die eveneens werden geïnterviewd. Deze aanpak leidde tot een diverse steekproef en een breed scala aan inzichten. Er werd zorgvuldig rekening gehouden met het risico op dubbele bevraging, aangezien in andere werkpakketten ook al interviews met bepaalde stakeholders waren afgenomen en de netwerkmaakelaars hun eigen verkenning uitvoerden. Door vooraf af te stemmen, is overlapping vermeden en de betrokkenheid van respondenten geoptimaliseerd.

Hoewel de steekproef relatief beperkt is, leidde de diversiteit van de respondenten tot een genuanceerd beeld van het toeristisch-recreatief ecosysteem. Bovendien bereikten de interviews een saturatiepunt bij de thema's van de interviewleidraad, waarbij gelijkaardige antwoorden en consistente patronen naar voren kwamen. Dit suggereert dat de bevindingen representatief zijn voor de belangrijkste uitdagingen en kansen binnen het projectgebied.

- **Verkenning door netwerkmakelaars**

Naast de diepte-interviews werd een verkennend veldonderzoek uitgevoerd door twee netwerkmakelaars, met een specifieke focus op ondernemers en burgerinitiatieven langs het Bels Lijntje. Deze voormalige spoorlijn, die Tilburg en Turnhout verbindt, is een uniek element binnen het projectgebied door zijn cultuurhistorische waarde en recreatieve mogelijkheden. Tegelijkertijd is het belangrijk op te merken dat niet alle gemeenten in het projectgebied direct rond het Bels Lijntje liggen. Voor deze gemeenten zal in een latere fase een soortgelijke verkenning plaatsvinden, om ervoor te zorgen dat ook daar relevante inzichten worden verzameld en benut.

De netwerkmakelaars spraken met meer dan 100 ondernemers binnen een straal van twee kilometer rond het Bels Lijntje. Dit gebeurde via een combinatie van fysieke ontmoetingen en *deskresearch*. De gesprekken brachten een veelheid aan initiatieven aan het licht, variërend van cultuurhistorische projecten tot innovatieve manieren om de toegankelijkheid en biodiversiteit in het gebied te verbeteren. (Gabriel & van der Weegen, 2024)

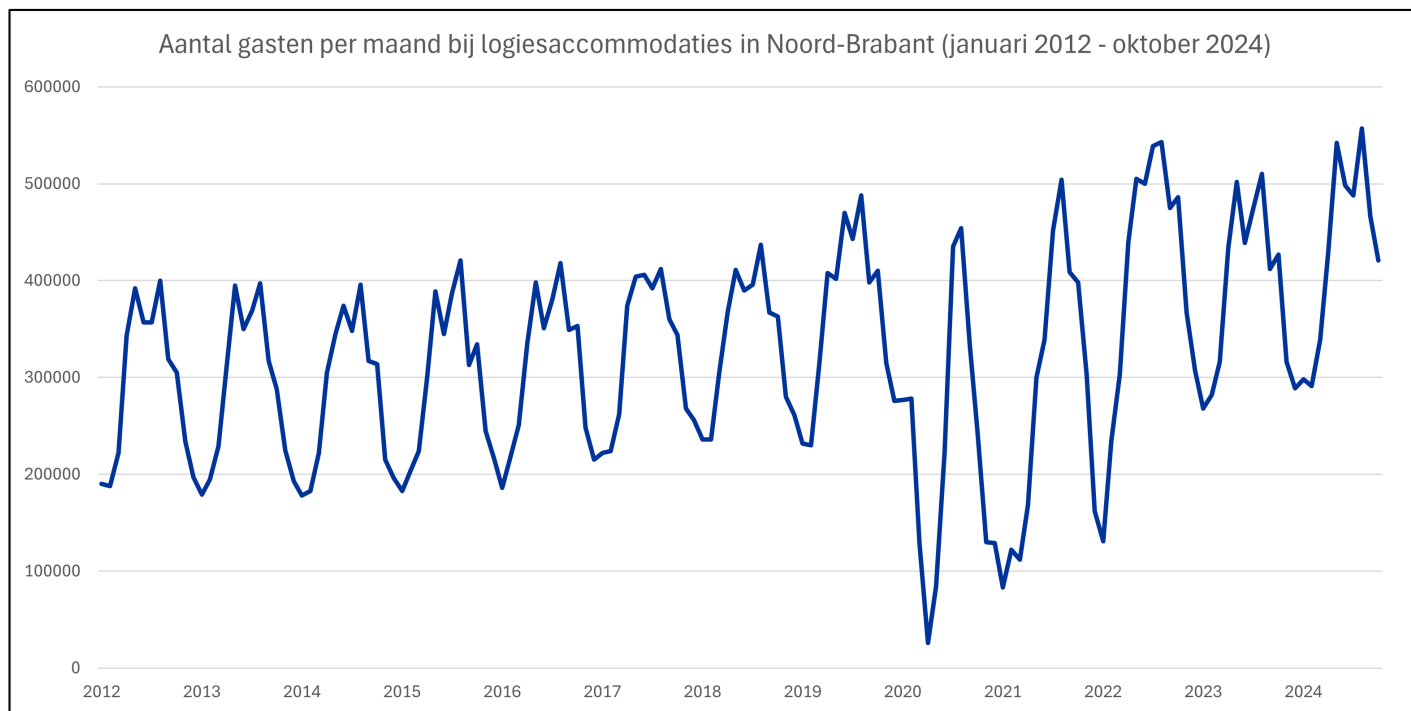
De verzamelde data en gespreksverslagen van de netwerkmakelaars vormen een essentiële bouwsteen voor het verdere projectverloop en bieden een waardevolle aanvulling op de inzichten uit de diepte-interviews. Hun bevindingen spelen een cruciale rol in het versterken van de samenwerking tussen lokale actoren en het verder ontwikkelen van een geïntegreerde toeristische strategie.

3.Aankomsten

Het aantal aankomsten in een gebied duidt op het aantal bezoekers dat is geregistreerd bij een toeristische voorziening, zoals een accommodatie of een toeristische attractie, per tijdseenheid. Dit cijfer biedt een indicatie van de toeristische aantrekkelijkheid van een gebied: hoe hoger die immers is, hoe hoger het aantal aankomsten waarschijnlijk zal liggen. Een belangrijke kanttekening is echter dat het aantal aankomsten niet noodzakelijk de volledige toeristische vraag weergeeft. Zo kunnen bezoekers aan een gebied hierin gemist worden wanneer ze bijvoorbeeld niet geregistreerd worden bij een bepaalde plek, denk bijvoorbeeld aan dagtoeristen zoals fietsers of wandelaars die nergens stoppen. Het aantal aankomsten moet dus kritisch worden geïnterpreteerd, maar kan nuttig zijn om een indicatie te krijgen van trends.

- **Noord-Brabant**

De provincie Noord-Brabant registreerde de afgelopen jaren een stijgend aantal aankomsten. Die groei lijkt te zijn ingezet na 2016, en zette zich ook in 2024 verder. De COVID-19 pandemie had een beperkte impact op deze groei. Enkel tijdens de wintermaanden van 2020, 2021 en 2022 viel het aantal aankomsten sterk terug in vergelijking met andere laagseizoenen. Tijdens de zomermaanden van diezelfde jaren zette de stijgende trend zich wel gewoon verder. Het toerisme in Noord-Brabant is duidelijk seizoensgebonden. Voor de pandemie lag het aantal aankomsten in de zomer dubbel zo hoog als in de winter. Na de pandemie is het verschil enigszins kleiner geworden, maar is er nog steeds een sterke seizoentaliteit waarneembaar. 'Seizoentaliteit' duidt hier op de mate waarin toeristische activiteit geconcentreerd is binnen bepaalde delen van het jaar. Een sterke seizoensgebondenheid kan nadelige gevolgen hebben voor een bestemming, omdat het in het hoogseizoen tot overlast kan leiden en toeristische ondernemers tijdens het laagseizoen voor economische uitdagingen stelt.

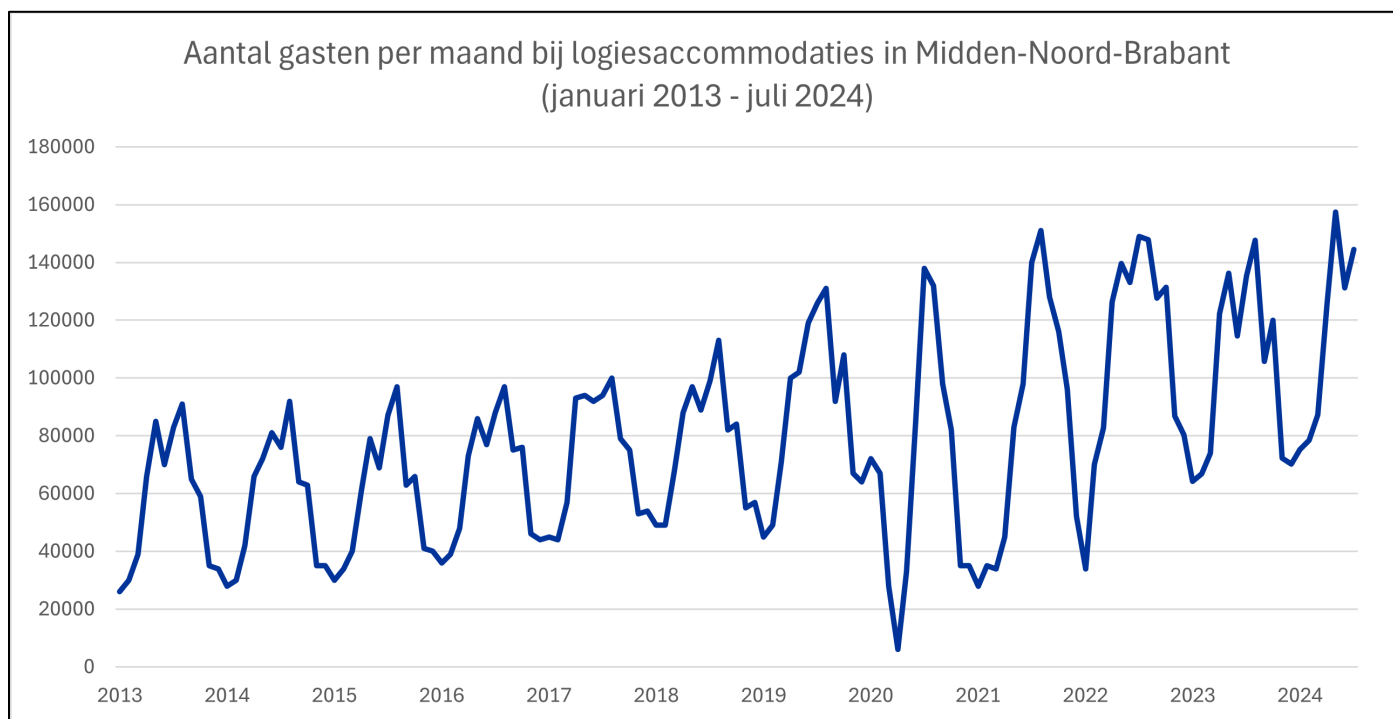

Figuur 2: Aantal gasten per maand bij logiesaccommodaties in Noord-Brabant (januari 2012 - oktober 2024) (Bron: Central Bureau voor Statistiek (CBS), Statline, 11 december 2024: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82059NED/table?ts=1734609007467>)

• Midden-Noord-Brabant

Meer gedetailleerde cijfers voor het Nederlands deel van het projectgebied zijn vaak niet beschikbaar. De marktvraag valt bijvoorbeeld niet tot op gemeente- of uitbatingsniveau te onderscheiden. De meest gedetailleerde cijfers zijn die tot op COROP-niveau (Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoeksProgramma). Het projectgebied valt binnen het COROP-gebied Midden-Noord-Brabant. Een belangrijke kanttekening is dat hier ook een aantal andere gemeenten onder vallen, zoals Kaatsheuvel, Hilvarenbeek, Dongen, Oisterwijk en Werkendam. Daarbinnen zijn enkele grote toeristische attracties gelegen zoals de Efteling (Kaatsheuvel) en de Beekse Bergen (Hilvarenbeek), die de data uiteraard beïnvloeden. Onderstaande cijfers gaan dus over een groter gebied dan enkel de Nederlandse Brabant-Kust-de-Kempen-gemeenten, maar geven een accurater beeld dan de provinciale cijfers.

Op COROP-niveau valt een gelijkaardige trend waar te nemen als op provinciaal niveau. Sinds 2016 is er een duidelijke stijging waarneembaar in het aantal aankomsten, die zich ook in 2024 heeft voortgezet. De pandemie lijkt ook op deze schaal een gelijkaardige impact te hebben gehad. De wintermaanden van 2020, 2021 en 2022 zagen een duidelijke terugval in het aantal aankomsten ten opzichte van laagseizoenen in andere jaren. Opvallend is dat de algemene groei tijdens de zomermaanden hier net is versneld tijdens de pandemie, om vervolgens te stagneren in 2022 en 2023, en opnieuw verder te stijgen in de zomer van 2024.

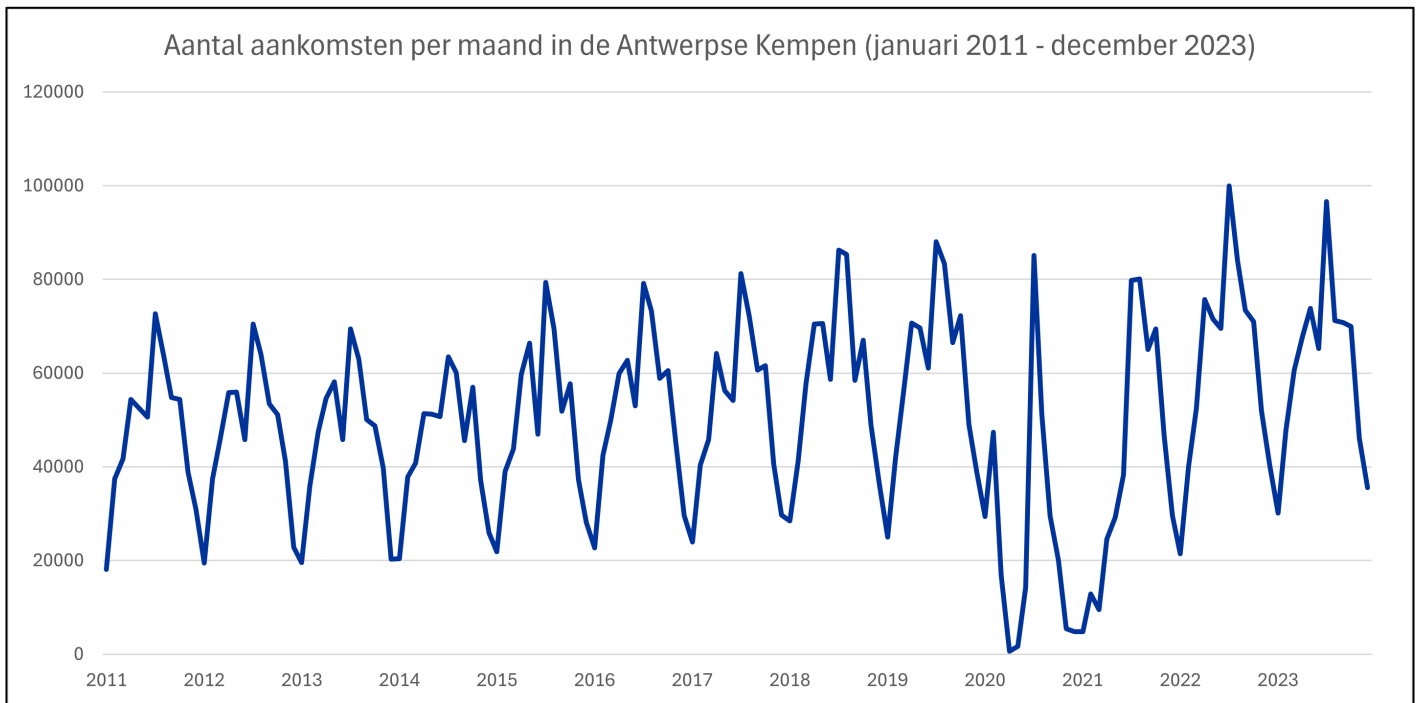

Figuur 3: Aantal gasten per maand bij logiesaccommodaties in Midden-Noord-Brabant (januari 2013 - juli 2024) (bron: NBTC, Regionaal inzicht: Actuele cijfers gasten en overnachtingen op COROP niveau, december 2024: <https://www.nbtc.nl/nl/site/kennisbank/cijfers-statistieken/regionaal-inzicht-actuele-cijfers-gasten-en-overnachtingen-op-corop-niveau>)

• Antwerpse Kempen

In de Antwerpse Kempen vond tussen 2016 en 2022 een beperkte stijging plaats in het aantal aankomsten. Ook hier zijn de gevolgen van de pandemie het duidelijkst zichtbaar in de laagseizoenen van 2020 en 2021, toen er bijna geen aankomsten werden geregistreerd. Tijdens de zomermaanden lagen de aankomsten hoger, en in lijn met de trend van voorgaande jaren, maar vielen ze beperkt terug. In de zomer van 2022 was er een duidelijk herstel van het aantal aankomsten, met het hoogste aantal geregistreerd sinds 2011. In 2023 viel het aantal aankomsten opnieuw beperkt terug, wat erop kan wijzen dat de aankomsten van 2022 eerder een uitloper waren. De seizoensaliteit in de Antwerpse Kempen is groter dan die in Noord-Brabant. Voor de pandemie lag het aantal aankomsten in de zomer drie tot vier keer zo hoog als in de winter. In 2022 lagen beide seizoenen nog verder uit elkaar, met bijna tien keer zoveel aankomsten in de zomer als in de winter. In 2023 leek de seizoensaliteit opnieuw af te zwakken, maar was deze nog steeds sterker dan voor de pandemie.

De aankomstcijfers voor de Antwerpse Kempen vertonen ook een duidelijke onderverdeling in drie piekmomenten per jaar. Een eerste piek valt steeds in de maand april, gevolgd door een tweede, hogere piek in de maanden juli en augustus, en opnieuw een kleinere piek in oktober. Daar zien we dus de invloed van, respectievelijk, de paasvakantie, zomervakantie en herfstvakantie in Vlaanderen. Langs Nederlandse kant is er eenzelfde effect rond de vakantieperiodes, maar het is er minder uitgesproken.

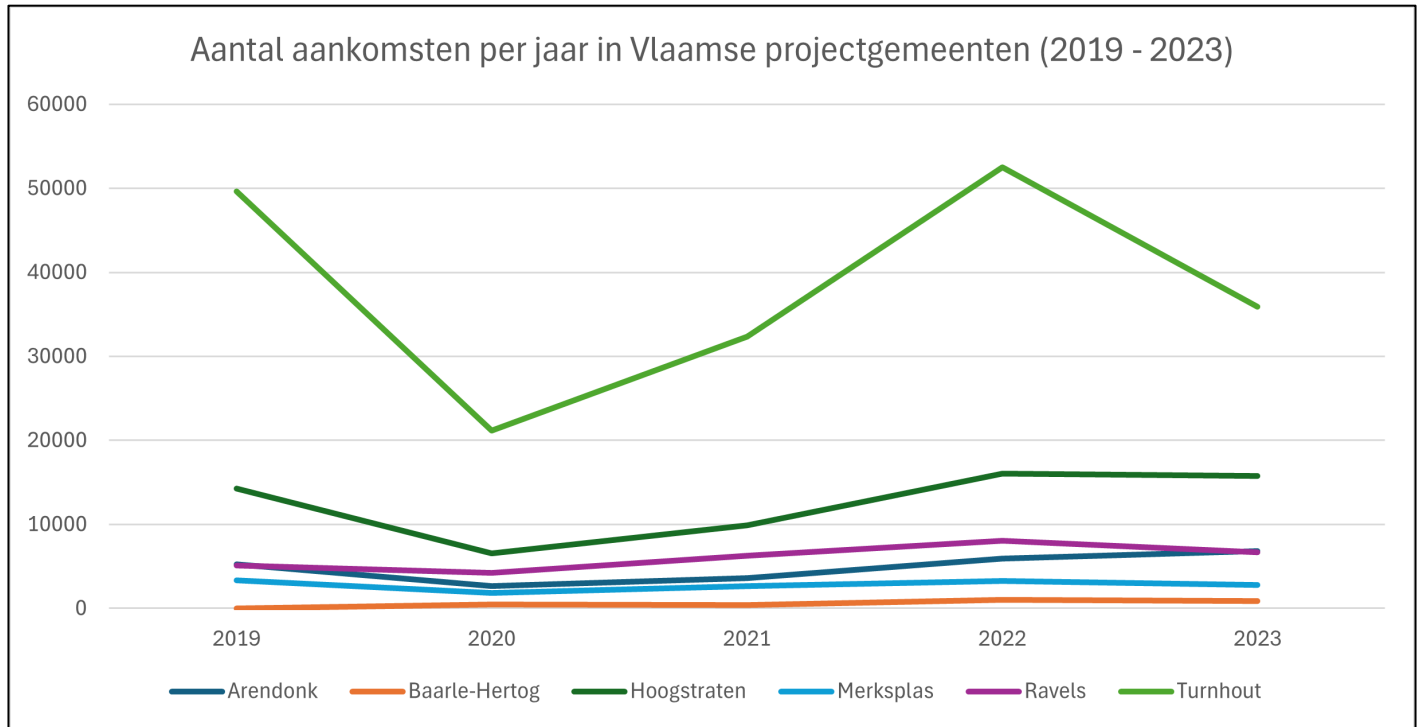
Figuur 4: Aantal aankomsten per maand in de Antwerpse Kempen (januari 2011 - december 2023) (bron: Toerisme Vlaanderen, Toerisme in Cijfers XL, december 2024: <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers/toerisme-cijfers-xl#volledigscherm>)

- **Vlaamse projectgemeenten**

Langs Vlaamse kant zijn aankomst- en overnachtingscijfers beschikbaar tot op gemeenteniveau, maar bruikbare data zijn pas vanaf 2019 beschikbaar vanwege de invoering van het nieuwe Logiesdecreet. Dit decreet verplichtte logiesverstrekkers, waaronder kleinere aanbieders en particuliere verhuur via platforms, zich te registreren, wat leidde tot vollediger en betrouwbaarder data. Tegelijkertijd veroorzaakte de wijziging een trendbreuk, waardoor cijfers van vóór 2019 niet rechtstreeks vergelijkbaar zijn met latere gegevens. Hierdoor is het inzicht in de vraag en de ontwikkeling daarvan binnen het projectgebied beperkt. De beschikbare cijfers maken het echter mogelijk om trends in het projectgebied te vergelijken met bredere ontwikkelingen binnen de Antwerpse Kempen als geheel.

In iedere gemeente is er een terugval waarneembaar in het aantal aankomsten in 2020, gevolgd door een herstel in 2021 en 2022. Opvallend is dat de aankomstcijfers in een deel van de gemeenten (Turnhout, Hoogstraten, Ravels en Merksplas) opnieuw stagneerden of daalden in 2023. Dit sluit aan bij de piek in aankomstcijfers die in hetzelfde jaar werd vastgesteld op niveau van de Antwerpse Kempen. Er zijn ook duidelijke intergemeentelijke verschillen waarneembaar in de aankomstcijfers. Turnhout en Hoogstraten ontvangen duidelijk het grootste aandeel toeristen binnen het Vlaams projectgebied en zien bijgevolg ook de sterkste stijgingen en dalingen in hun aankomsten. Andere

gemeenten hebben beduidend minder aankomsten, telkens onder de 10.000 per jaar, en vertonen dan ook minder variatie.

Figuur 5: Aantal aankomsten per jaar in Vlaamse projectgemeenten (2019 - 2023) (bron: Toerisme Vlaanderen, Overnachting- en aankomstcijfers, december 2024: <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers>)

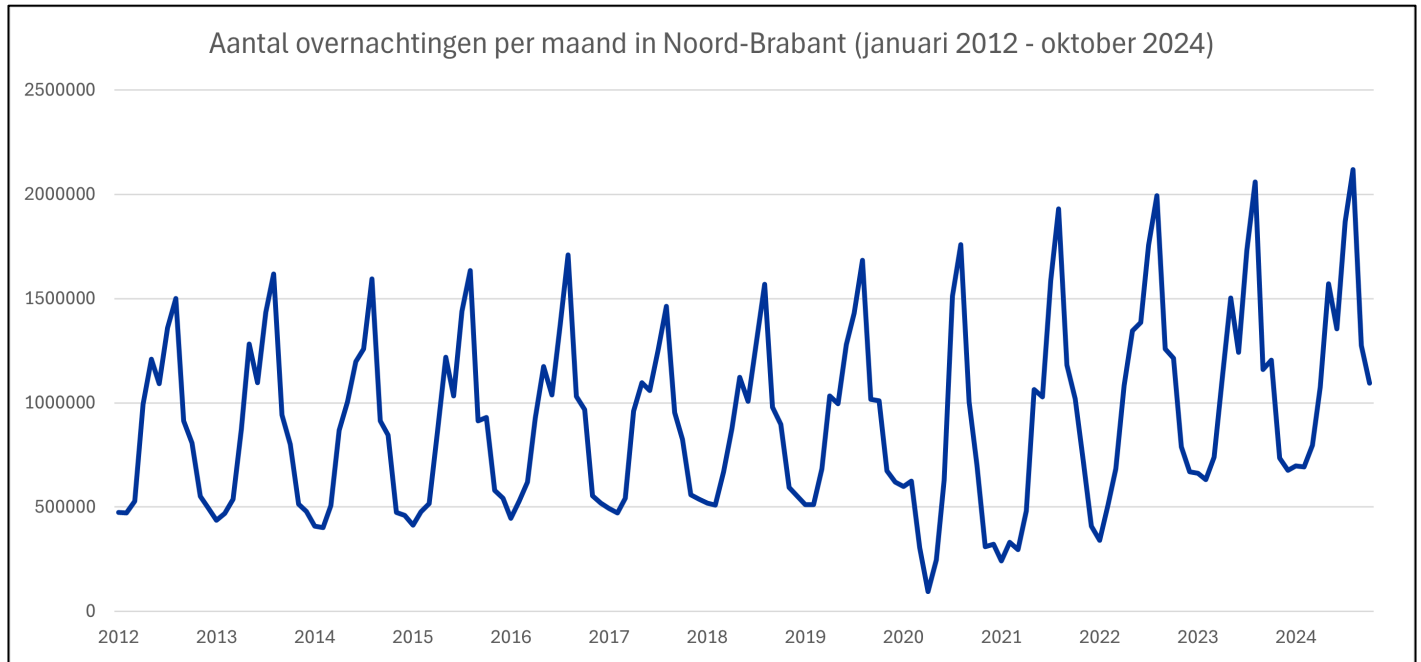
4. Overnachtingen

Het aantal overnachtingen in een gebied is het totaal aantal nachten dat bezoekers in totaal doorbrachten bij één of meerdere logies per tijdseenheid. Naast het aantal aankomsten vormt dit cijfer eveneens een nuttige indicator voor de toeristische vraag binnen een bepaald gebied, specifiek voor het verblijfstoerisme. Beide indicatoren kunnen ook best onderling worden vergeleken. Een hoog aantal overnachtingen in combinatie met een laag aantal aankomsten kan er bijvoorbeeld op wijzen dat bezoekers liefst voor een langere periode komen, terwijl het omgekeerde er juist op zou wijzen dat bezoekers een kort verblijf verkiezen.

- **Noord-Brabant**

Op provinciaal niveau volgen de overnachtingscijfers in Noord-Brabant ongeveer dezelfde trend als de aankomstcijfers. Na een beperkte terugval in de zomer van 2017 is het aantal overnachtingen stabiel aan het stijgen, wat zich ook heeft voortgezet in de zomer van 2024. De pandemie heeft een nog beperktere impact gehad op het aantal overnachtingen dan op het aantal aankomsten. De groei tijdens de zomermaanden heeft zich consequent doorgezet tijdens en na 2020, en de terugval in het laagseizoen bleef relatief beperkt, met uitzondering van voorjaar 2020. Het aantal overnachtingen

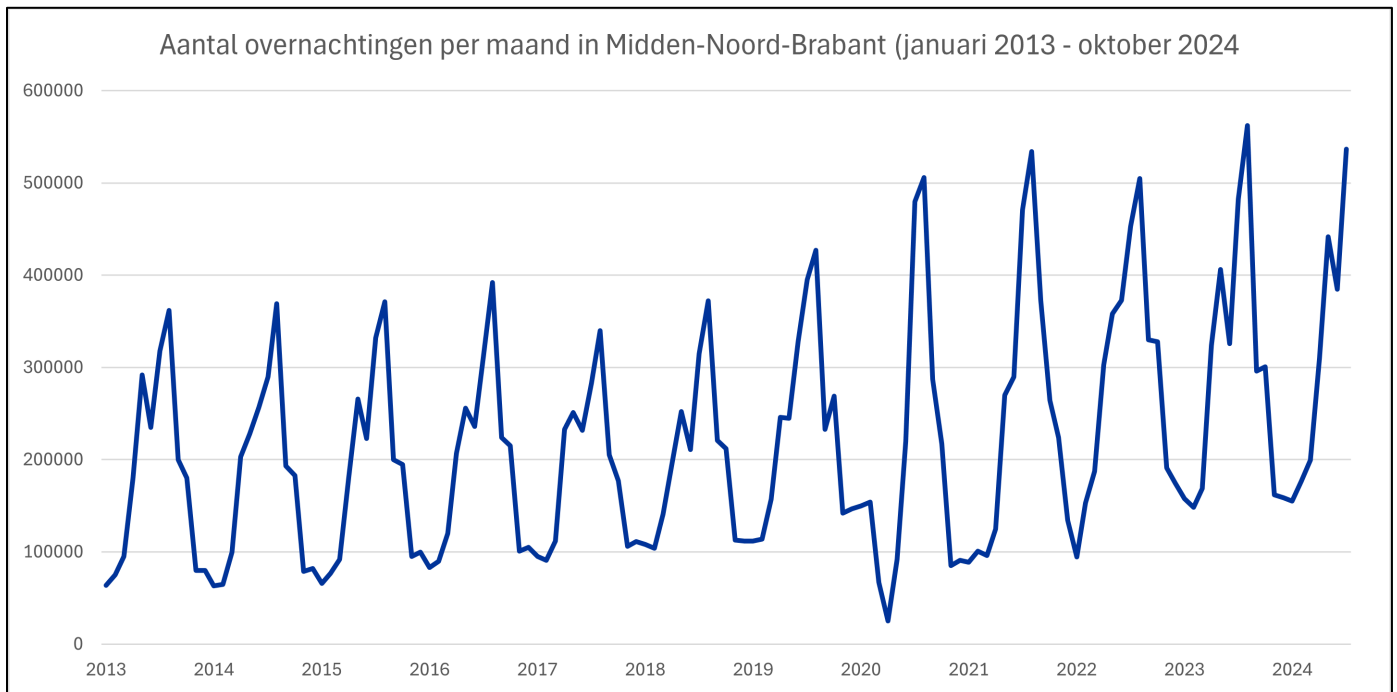
tijdens de zomermaanden lag voor de pandemie ongeveer drie keer zo hoog als tijdens de wintermaanden; een patroon dat zich vanaf 2023 heeft verdergezet.

Figuur 6: Aantal overnachtingen per maand in Noord-Brabant (januari 2012 - oktober 2024) (bron: Central Bureau voor Statistiek (CBS), Statline, 11 december 2024: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82059NED/table?ts=1734609007467>)

- **Midden-Noord-Brabant**

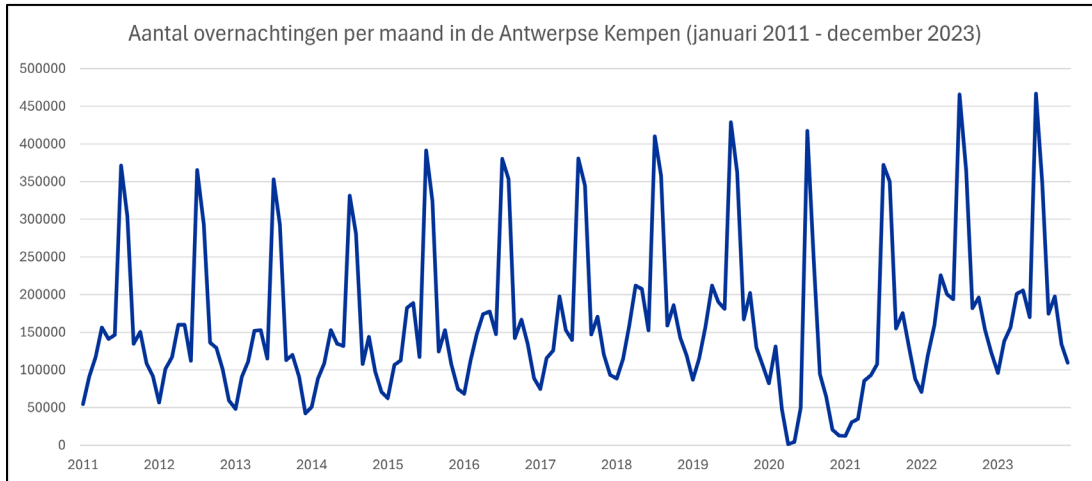
Op COROP-niveau volgen de overnachtingscijfers die van het provinciaal niveau. Ook hier is sinds 2018 een groei waar te nemen, die het meest uitgesproken was tijdens de pandemie. Dat kan erop wijzen dat Midden-Noord-Brabant een populaire binnenlandse bestemming was in 2020 en 2021, toen buitenlands reizen moeilijk was. De groei in het aantal overnachtingen lijkt na de pandemie wel te zijn gestagneerd. Mogelijk gaat het hier om compensatie voor de sterke groei in de jaren voordien. De seizoensaliteit van het aantal overnachtingen is op dit niveau wel meer uitgesproken dan op provinciaal niveau. In de zomer ligt het aantal er 4 tot 5 keer zo hoog als in de wintermaanden.

Figuur 7: Aantal overnachtingen per maand in Midden-Noord-Brabant (januari 2013 - oktober 2024) (bron: NBTC, Regionaal inzicht: Actuele cijfers gasten en overnachtingen op COROP niveau, december 2024: <https://www.nbtc.nl/nl/site/kennisbank/cijfers-statistieken/regionaal-inzicht-actuele-cijfers-gasten-en-overnachtingen-op-corop-niveau>)

- **Antwerpse Kempen**

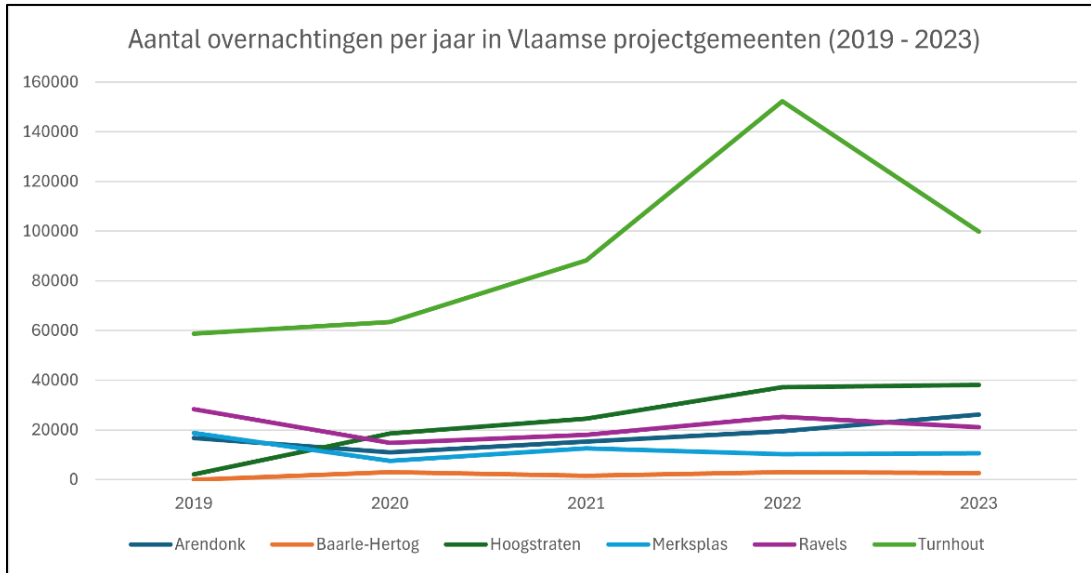
Ook in de Antwerpse Kempen steeg het aantal overnachtingen, hetzij in beperkte mate. Na een stijging sinds de zomer van 2015 heeft het aantal overnachtingen er een beperkte terugval gekend in 2020 en 2021. In 2022 en 2023 lag het aantal overnachtingen opnieuw hoger, in lijn met de groei van voor de pandemie. De seizoentaliteit is hier meer uitgesproken dan in Noord-Brabant, met cijfers die in de zomer vier tot vijf keer zo hoog liggen als in de winter. Ook hier valt, net zoals bij de aankomstcijfers, een onderverdeling te zien in meerdere pieken tijdens de lente, zomer en herfst.

Figuur 8: Aantal overnachtingen per maand in de Antwerpse Kempen (januari 2011 - december 2023) (bron: Toerisme Vlaanderen, Toerisme in Cijfers XL, december 2024: <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers/toerisme-cijfers-xl#volledigscherm>)

- **Vlaamse projectgemeenten**

De evolutie van het aantal overnachtingen in Vlaamse projectgemeenten vertoont enige dynamiek tussen 2019 en 2023. Turnhout kende een sterke stijging vanaf 2019, een piek in 2022 en een lichte daling in 2023 en registreert jaarlijks het hoogste aantal overnachtingen. Andere gemeenten, zoals Hoogstraten, Ravels en Merksplas, vertonen een geleidelijke maar minder uitgesproken groei, terwijl Baarle-Hertog relatief stabiel blijft. Arendonk, Merksplas en Ravels kenden ook een lichte terugval van hun aantal overnachtingen tijdens de pandemie, terwijl dit bij andere gemeenten stabiel bleef of zelfs beperkt steeg. De piek in 2022 kan mogelijk worden toegeschreven aan de heropleving van het binnenlands toerisme direct na de pandemie. De cijfers suggereren dat de groei en overnachtingen sterk geconcentreerd zijn in Turnhout, terwijl het toerisme in andere gemeenten kleinschaliger is.

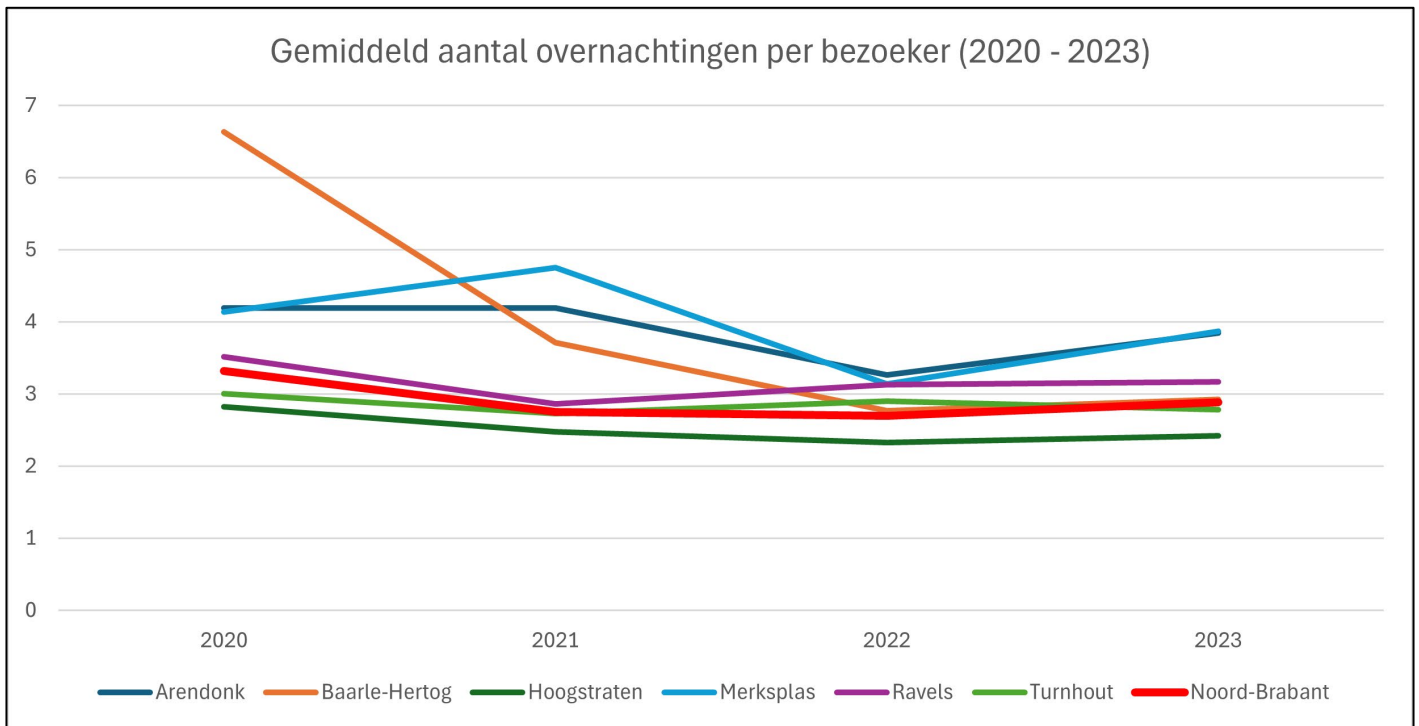

Figuur 9: Aantal overnachtingen per jaar in Vlaamse projectgemeenten (2019 - 2023) (bron: Toerisme Vlaanderen, Overnachting- en aankomstcijfers, december 2024: <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers>)

• Gemiddeld aantal overnachtingen

Op basis van het aantal aankomsten en overnachtingen kan ook het gemiddeld aantal overnachtingen worden berekend. Langs Vlaamse kant kan dit tot op gemeenteniveau worden berekend, langs Nederlandse kant is slechts een algemeen cijfer beschikbaar. Wat uit de cijfers vooral opvalt, is dat het gemiddeld aantal nachten gelijkaardig is voor het gehele projectgebied. Tijdens de pandemie lagen deze onderling verder uit elkaar; sinds 2022 schommelt het gemiddelde overal rond 3 nachten per bezoeker. Daarbij valt wel een beperkt verschil waar te nemen tussen landelijke en stedelijke gemeenten, waarbij de eerste groep eerder boven 3 nachten per bezoeker zit, en de tweede (met name Turnhout en Hoogstraten) lager liggen. Dit kan erop wijzen dat het projectgebied vooral populair is voor verblijfstoeristen die meerdere nachten willen blijven, bijvoorbeeld een volledig weekend. De steden volgen deze trend, maar hebben waarschijnlijk een groter aandeel aan mensen die slechts 1 of 2 nachten blijven.

Het projectgebied scoort hiermee overigens beter dan andere toeristische gebieden. Zo lag het gemiddeld aantal overnachtingen in Vlaamse kunststeden op 1,9 en in de Vlaamse regio's op 2,6. Enkel de Vlaamse kust scoort hoger met gemiddeld 3,7 nachten (Toerisme Vlaanderen, 2024c). Het projectgebied staat dus relatief sterk voor korte, meerdaagse verblijven.

Figuur 10: Gemiddeld aantal overnachtingen per bezoeker (2020 - 2023) (bron: zie voorgaande cijfers)

• Inzichten uit de interviews

Het aantal aankomsten en overnachtingen in het projectgebied geeft een belangrijk beeld van de toeristische dynamiek. Het verschil tussen stedelijke en landelijke gemeenten is opvallend, zowel in Vlaanderen als Nederland. Steden zoals Turnhout en Hoogstraten in Vlaanderen, en Tilburg in Nederland, ontvangen significant meer bezoekers en overnachtingen dan kleinere gemeenten.

Uit de interviews komt naar voren dat stedelijke gebieden profiteren van een gevarieerd aanbod en een duidelijke positionering als toeristische trekpleisters. Zo beschrijft R9 een cultureel en evenementieel aanbod dat het hele jaar doorloopt, aangevuld met een gevarieerd logiesaanbod. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat de natuur in deze stedelijke gebieden nooit ver weg is, wat bijdraagt aan hun veelzijdigheid. Landelijke gemeenten, zoals Ravels, richten zich daarentegen voornamelijk op natuurtoerisme, wat aantrekkelijk is voor bezoekers die op zoek zijn naar rust en actieve buitenactiviteiten. R3 legt uit: *'We zijn op toeristisch vlak nog een beetje in ontwikkeling, denk ik, maar we richten ons vooral op wandelaars en fietsers. Er zijn wat B&B's en vakantiewoningen in de gemeente. Met veel groen is dat eigenlijk onze troef. Hier kun je rust vinden en wandelen, maar veel attracties om te bezoeken zijn er niet echt.'*

In Nederland worden stedelijke regio's zoals Tilburg ondersteund door sterke marketingcampagnes en een breed aanbod dat het hele jaar door aantrekkelijk blijft. R8 stelt dat Het DNA van een stad bepaalt hoe je toerisme ontwikkelt. *'Het DNA van Tilburg is Sociaal x experimenteel = Creatie.'* Tegelijkertijd richten kleinere gemeenten zoals Alphen-Chaam en Baarle-Nassau zich op het

benutten van hun natuurlijke troeven, zoals het buitengebied en wandel- en fietsmogelijkheden. Een voorbeeld hiervan is de Vallei van het Merkske, een uniek natuurgebied op de grens van Nederland en België, dat wandelaars en natuurliefhebbers aantrekt. In het interview wordt benadrukt (R5): *“Naast ons winkelcentrum hebben wij een uniek buitengebied. Heel waardevol. Het is een hele waardevolle natuur, omdat de grens tussen Nederland en België gevormd wordt door het Merkske. Wat maakt dat je nu een prachtig natuurgebied hebt? De Vallei van het Merkske.”*

Seizoenaliteit speelt een belangrijke rol in zowel stedelijke als landelijke gebieden, maar de manier waarop deze zich manifesteert verschilt. In de Antwerpse Kempen kennen landelijke gemeenten zoals Ravels en Arendonk piekmomenten tijdens de zomermaanden en specifieke evenementen zoals Graspop of sportieve evenementen zoals BMX-wedstrijden. R10 benadrukt: *“Tijdens een evenement als Graspop zitten we hier helemaal vol, want mensen komen van heinde en verre.”* Tegelijkertijd is in steden zoals Turnhout het toerisme meer gespreid doorheen het jaar, mede door het aandeel zakentoeerisme en het diverse culturele aanbod. R1 geeft aan: *“De zakelijke markt vult vaak de kamers door de week, terwijl we in het weekend meer toeristen ontvangen.”*

Deze verschillen illustreren de complementariteit tussen stedelijke en landelijke gemeenten: terwijl steden het hele jaar door bezoekers aantrekken door een breed en gevarieerd aanbod, trekken landelijke gebieden vooral toeristen aan die rust en natuur zoeken, met pieken tijdens vakantieperiodes en evenementen.

De interviews benadrukken het belang van een strategische aanpak om de verschillen tussen stedelijke en landelijke gemeenten te benutten. Grensoverschrijdende samenwerking en gerichte marketing zijn cruciaal om de zichtbaarheid van landelijke gemeenten te vergroten en hun unieke troeven te versterken. Een betere synergie tussen steden en platteland kan bijdragen aan een evenwichtige spreiding van bezoekers en een duurzame toeristische ontwikkeling in het projectgebied.

5. Marktaandeel

- **Deskresearch**

Om het aantal aankomsten en overnachtingen binnen het projectgebied in perspectief te plaatsen, wordt tot slot de vergelijking gemaakt tussen het aantal aankomsten op nationaal, provinciaal en lokaal niveau. Dit laat toe om het belang van het projectgebied als toeristische regio in te schatten binnen Vlaanderen en Nederland. Voor deze vergelijking wordt uitgegaan van de aankomstcijfers voor 2023, omdat deze momenteel op alle niveaus het volledigst zijn (zie onderstaande tabel).

De tabel toont dat landelijke regio's zoals de Antwerpse Kempen en Noord-Brabant een beperkt, maar duidelijk aandeel hebben in het totaal aantal aankomsten en overnachtingen in Vlaanderen en Nederland. Het projectgebied, inclusief andere COROP-gemeenten, heeft een aandeel van 2,15% in de aankomsten en 2,17% in de overnachtingen. Dit wijst op een beperkte, maar consistente bijdrage van het landelijk projectgebied binnen het breder toeristisch aanbod.

Tabel 1: Aandeel van provincies en projectgebied binnen het totaal aantal aankomsten en overnachtingen in Vlaanderen en Nederland (bronnen: Vlaamse Overheid, Statistiek Vlaanderen, Aankomsten door verblijfstoeristen, 5 juli 2024; Toerisme Vlaanderen, Toerisme in Cijfers XL, december 2024; Toerisme Vlaanderen, Overnachting- en aankomstcijfers, december 2024; CBS Statline, Logiesaccommodaties; gasten, nachten, woonland, logiesvorm, regio, 11 december 2024; VisitBrabant, Toerismecijfers Brabant 2023, 2024.; NBTC, Regionaal inzicht: Actuele cijfers gasten en overnachtingen op COROP niveau, december 2024)

Gebied	Aankomsten	Aandeel
Vlaanderen	10.969.419	100.00%
Antwerpse Kempen	735.910	6.71%
Vlaamse projectgemeenten	68.799	0.63%
Nederland	49.404.000	100.00%
Noord-Brabant	5.000.000	10.12%
Midden-Noord-Brabant	1.229.000	2.49%
Vlaanderen + Nederland	60.373.419	100.00%
Antwerpse Kempen + Noord-Brabant	5.735.910	9.50%
Projectgebied (+ andere COROP-gemeenten)	1.297.799	2.15%

Gebied	Overnachtinge	Aandeel
Vlaanderen	28.100.000	100.00%
Antwerpse Kempen	2.398.864	8.54%
Vlaamse projectgemeenten	198.490	0.71%
Nederland	142.272.000	100.00%
Noord-Brabant	13.500.000	9.49%
Midden-Noord-Brabant	3.492.000	2.45%
Vlaanderen + Nederland	170.372.000	100.00%
Antwerpse Kempen + Noord-Brabant	15.898.864	9.33%
Projectgebied (+ andere COROP-gemeenten)	3.690.490	2.17%

- **Inzichten uit de interviews**

Om het aantal aankomsten en overnachtingen binnen het projectgebied in perspectief te plaatsen, wordt gekeken naar de bijdrage van dit gebied in vergelijking met Vlaanderen en Nederland op provinciaal en nationaal niveau. Hoewel het projectgebied een relatief klein aandeel heeft in het totale aantal aankomsten en overnachtingen, is dit aandeel consistent en weerspiegelt het een waardevolle aanvulling binnen het bredere toeristische aanbod.

Uit de interviews blijkt dat de kleinere schaal van het projectgebied zowel uitdagingen als kansen biedt. R2 benadrukte: *“Ons aandeel in het totaal lijkt klein, maar dat betekent niet dat we niet relevant zijn. Met gerichte promotie kunnen we specifieke doelgroepen beter aanspreken.”* Tegelijkertijd werd opgemerkt dat de zichtbaarheid van het toeristische aanbod in het projectgebied verbeterd kan worden. R13 gaf bijvoorbeeld aan dat de unieke enclave-structuur van Baarle een belangrijk verkoopargument is: *“De enclaves zijn wereldwijd uniek en kunnen veel toeristen aantrekken, maar er is nog werk nodig om dit beter te benutten.”*

Het verschil tussen stedelijke en landelijke gebieden kwam ook sterk naar voren. De steden Turnhout en Tilburg trekken meer toeristen dankzij hun divers aanbod en grotere middelen voor marketing en promotie. In de interviews werd benadrukt dat deze twee steden vaak een voortrekkersrol spelen binnen regionale samenwerkingen, zoals bij grensoverschrijdende projecten rond het Bels Lijntje.

Grensoverschrijdende samenwerking werd in meerdere interviews genoemd als een belangrijke kans om het marktaandeel te vergroten. R13 beschreef een initiatief waarbij ondernemers en gemeenten samenwerken om Baarle als unieke bestemming te promoten: *“Met gezamenlijke promotie en unieke projecten zoals ‘Schommelen op de grens’ kunnen we meer bezoekers aantrekken.”*

R14 geeft ook aan dat er in het projectgebied nog veel potentieel is om samen te werken, zo zijn er een aantal landbouwbedrijven die willen verbreden, of korte-ketenbedrijven die ook mee kunnen bijdragen aan toeristische ontwikkelingen.

Daarnaast noemde R1 de noodzaak om de concurrentie met andere regio's, zoals Limburg, aan te pakken door gerichte marketingstrategieën en samenwerking

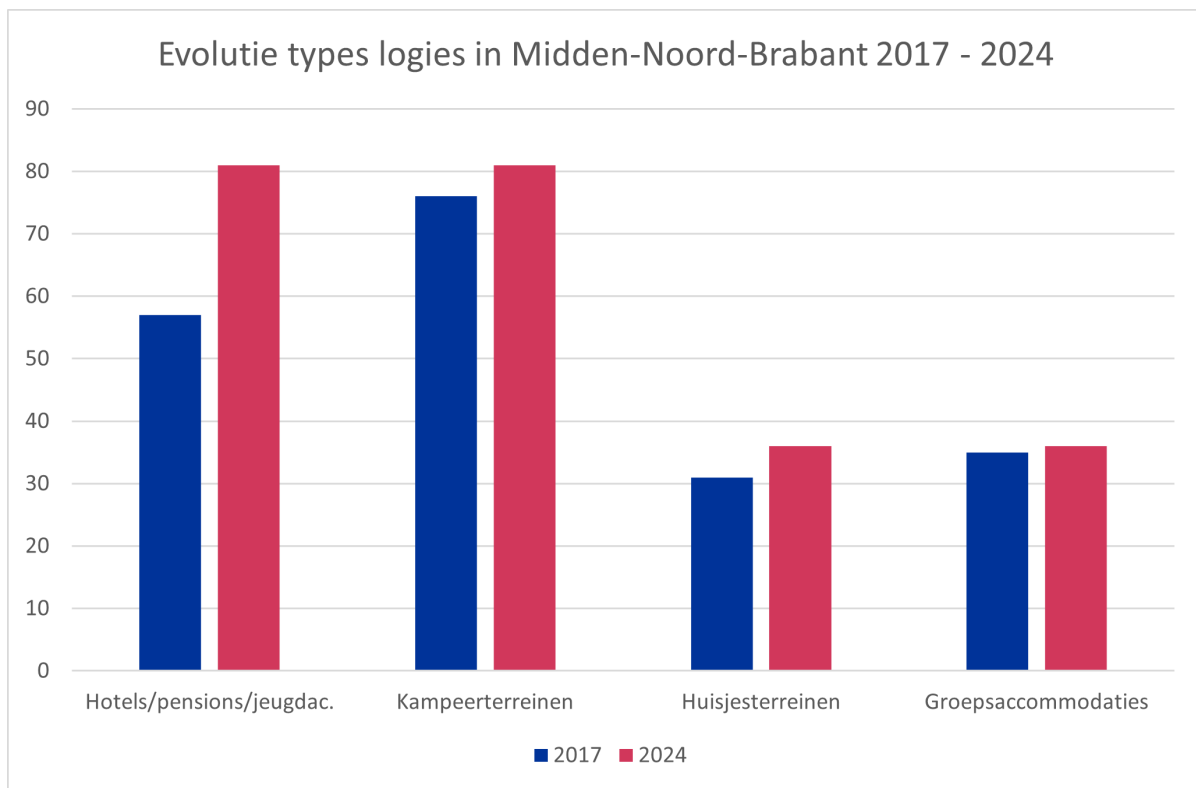
Met deze inzichten wordt duidelijk dat, hoewel het huidige marktaandeel klein is, er aanzienlijke mogelijkheden zijn om dit te vergroten. Strategische samenwerking, effectieve marketing en een focus op de unieke kenmerken van het projectgebied zijn essentieel om de zichtbaarheid te verbeteren en het toerisme te versterken.

6. Logiesaanbod

Tegenover de toeristische vraag vanuit de markt, staat het aanbod waar de regio over beschikt. Een belangrijk onderdeel van het toeristisch aanbod zijn de logies waar bezoekers aan het gebied kunnen verblijven. Om hiervan een overzicht te krijgen voor het projectgebied, werd in eerste instantie vertrokken vanuit overkoepelende cijfers die de Nederlandse en Vlaamse overheden zelf aanbieden. Om echter een vollediger beeld te krijgen, wat zeker nodig was aan Nederlandse zijde zoals verder geïllustreerd, werd ook een eigen dataset opgemaakt met alle toeristische logies die online terug te vinden zijn. Hiervoor werd vertrokken van de klassieke boekingsplatformen zoals Booking.com en AirDNA voor *short term rental*, maar werd ook gekeken naar het logiesaanbod op de toeristische websites van de relevante provincies en gemeenten.

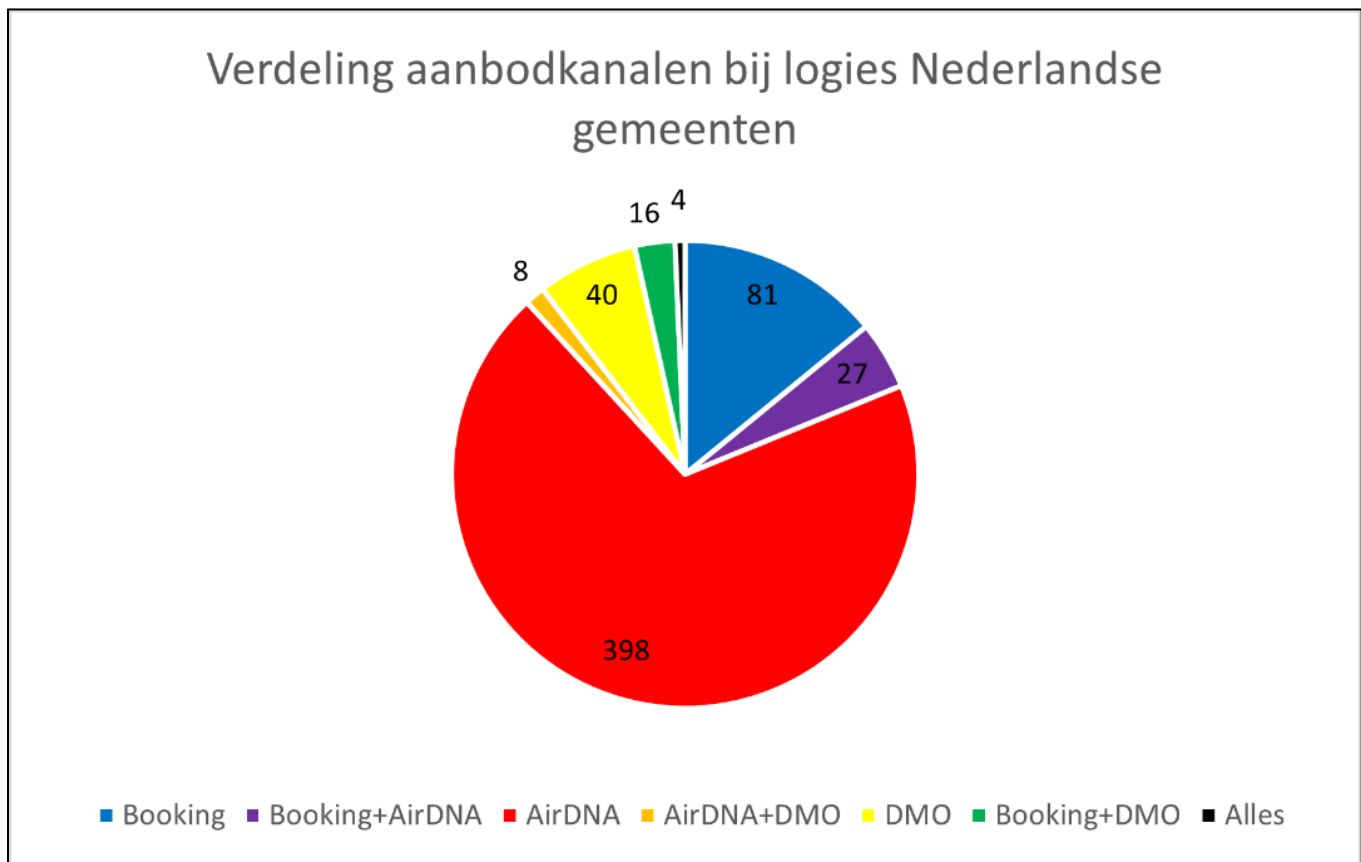
- **Nederlandse projectgemeenten**

In Midden-Noord-Brabant is het aantal geregistreerde toeristische logies in totaal met 15% gestegen tussen 2017 en 2024. De grootste stijgingen situeren zich bij de meer klassieke logiesvormen zoals hotels en pensions, en bij de huisjesterreinen. Het aantal kampeerterreinen en groepsaccommodaties is eveneens toegenomen, hetzij in mindere mate.

Figuur 11: Evolutie types logies in Midden-Noord-Brabant 2017 – 2024 (bron: Centraal Bureau voor Statistiek, Statline, Logiesaccommodaties; capaciteit, accommodaties, bedden, regio, december 2024: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82062NED/table?ts=1734646938290>)

Deze cijfers lijken echter niet het volledige logiesaanbod in het gebied te omvatten. Zo zijn er voor de Nederlandse projectgemeenten online minstens 472 logies terug te vinden anno 2024, terwijl er op COROP-niveau slechts 234 zijn geregistreerd. Van die 472 zijn 367 enkel terug te vinden via deelplatformen zoals Airbnb. Er is dus een discrepantie tussen het aantal geregistreerde logies en het reële aantal. In ieder geval ligt het aantal logies in de regio hoog, en lijkt er een stijgende trend waar te nemen met een nadruk op hotels, pensions en huisjesterreinen. Daarnaast worden sommige accommodaties slechts tijdelijk verhuurd, bijvoorbeeld gedurende enkele maanden per jaar, wat het verschil tussen geregistreerd en reëel aanbod verder vergroot.

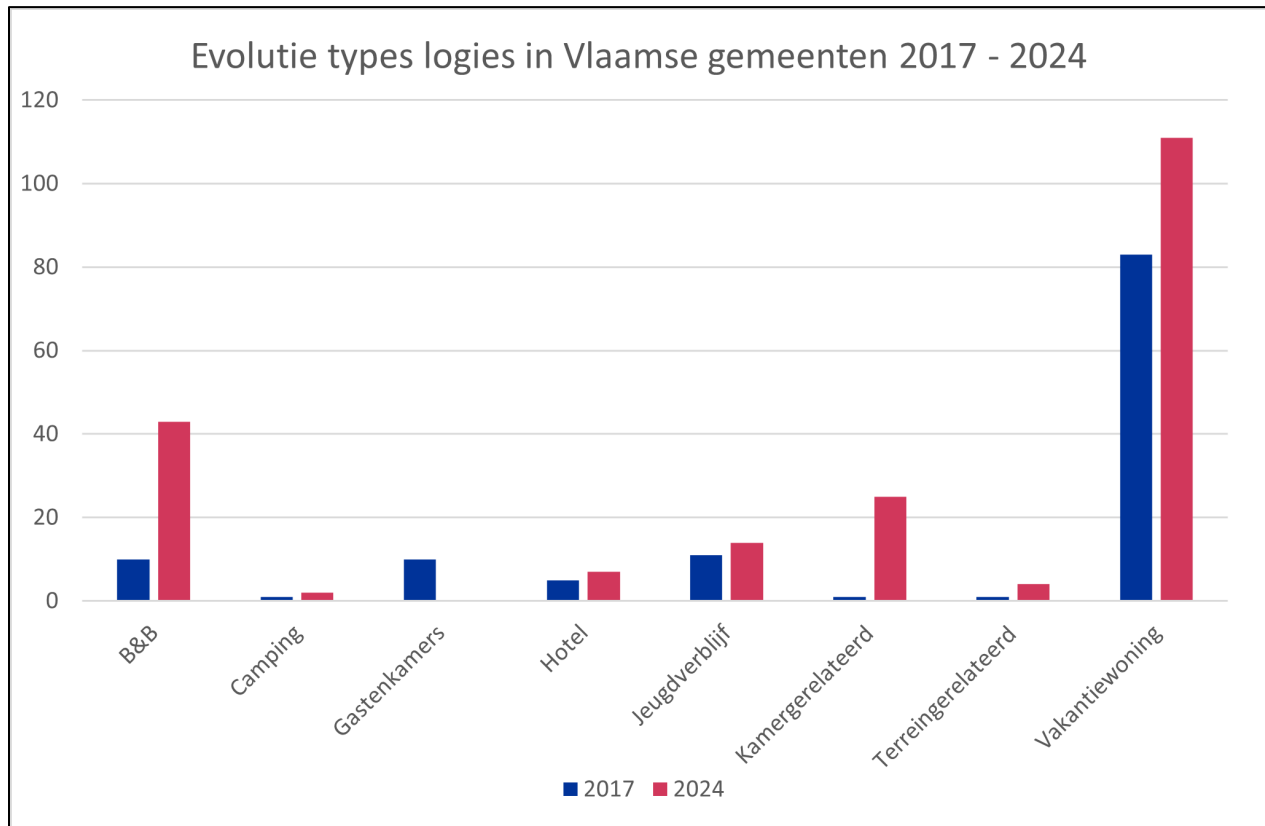

Figuur 12: Verdeling aanbodkanalen bij logies Nederlandse gemeenten (bron: eigen dataset op basis van Booking.com, AirDNA, VisitBrabant, Toerisme Provincie Antwerpen, Kempen.be en gemeentewebsites)

- **Vlaamse projectgemeenten**

Langs de Vlaamse kant van het projectgebied is het aantal logies nog sterker gestegen, in totaal met 41%. De sterkste toenames zitten hier in het aantal B&B's en het aantal vakantiewoningen, al is de exacte verdeling moeilijk in te schatten door een herstructurering van de logiestypes die ook veranderingen teweegbracht in enkele categorieën. Het geregistreerde aanbod komt hier wel ongeveer overeen met het effectieve aanbod online, waarbij opvalt dat het aandeel van deelplatformen er aanzienlijk lager ligt dan aan Nederlandse kant.

Een eenduidige vergelijking tussen beide kanten van het projectgebied is moeilijk door de verschillende categorisering die in Nederland en Vlaanderen wordt toegepast, maar ook door de discrepantie tussen geregistreerde en reële cijfers in Nederland. Algemeen valt er langs beide kanten echter een substantiële groei waar te nemen in het aantal logies. Daarbij valt op dat **B&B's/pensions** telkens sterk zijn toegenomen in aantal, wat kan wijzen op een hogere vraag naar dergelijke accommodaties binnen het projectgebied. Daarnaast lijkt ook het aanbod van **volledige units** sterk te zijn toegenomen. De stijgingen in het aantal huisjesterreinen en vakantiewoningen illustreren dit duidelijk. Mogelijk is ook het grote aandeel van deelplatformen hieraan gerelateerd, maar door de onvolledige cijfers valt dat niet aan te tonen.

Figuur 13: Evolutie types logies in Vlaamse gemeenten 2017 – 2024 (bron: Toerisme Vlaanderen, evolutie logiesaanbod, december 2024:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrljoiYThjNWY3MmEtYzYyOS00MTE0LWE2YmYtOTFIZGZmZTU0M2ViliwidCI6ImNlODlmYWJlLWVRkNGItNDhiYS05ODUzLWVlODIzMG4Y2Y3ZiIsImMiOjh9>)

- **Inzichten uit de interviews**

Het logiesaanbod in het projectgebied weerspiegelt zowel de groeiende vraag naar verschillende soorten accommodaties als de diversiteit in toeristische behoeften. Uit de interviews komen enkele belangrijke inzichten naar voren die deze trends verder verklaren en duiden.

Langs Vlaamse zijde benadrukten meerdere respondenten dat de toename in het aantal B&B's en vakantiewoningen een directe reactie is op de veranderende vraag. R10 stelde: *"Veel bezoekers zoeken kleinschalige, persoonlijke verblijven, zeker in plattelandsgebieden waar ze rust en*

authenticiteit verwachten." Deze trend wordt ondersteund door de stijging in het aanbod van deze types logies, zoals blijkt uit de cijfers.

Aan Nederlandse zijde wees R8 op logies op deelplatformen zoals Airbnb, met name in stedelijke gebieden zoals Tilburg. R8 benadrukte dat dergelijke platforms bijdragen aan de diversiteit van het aanbod.

In de kleinere gemeenten aan beide zijden van de grens blijft het logiesaanbod beperkter, wat volgens meerdere respondenten deels te maken heeft met het beperkte investeringsklimaat. R3 merkte op: *"Kleine gemeenten missen vaak de middelen om nieuwe logies te stimuleren of promoten, terwijl ze wel sterk afhankelijk zijn van een klein aantal bestaande aanbieders."* Deze afhankelijkheid betekent niet alleen dat er minder alternatieven zijn voor bezoekers, maar ook dat het toeristisch ecosysteem kwetsbaarder is wanneer één of meerdere aanbieders zouden stoppen. Dit kan leiden tot een minder dynamisch aanbod, hoewel ook hier kleinschalige initiatieven zoals vakantiewoningen en B&B's terrein winnen.

De eerste, stijgende trend in huisjesterreinen en vakantiewoningen weerspiegelt daarnaast een bredere vraag naar zelfstandige verblijven, wat vooral populair lijkt bij gezinnen en groepen. Dit werd door R5 onderstreept: *"Huisjes en vakantieparken bieden de flexibiliteit die bezoekers zoeken, vooral in landelijke en recreatieve gebieden."* Deze flexibiliteit sluit aan bij de wens van veel bezoekers om een eigen ritme te behouden tijdens hun verblijf. R1 geeft ook aan dat kleinere logies meer inspelen op een persoonlijke beleving, wat hen een concurrentievoordeel biedt ten opzichte van grotere ketens.

Een tweede trend die uit de interviews naar voren kwam, is de toenemende vraag naar alternatieve logiesvormen zoals *glamping*. Dit type accommodatie wordt steeds meer gezien als een aantrekkelijke optie voor bezoekers die natuurervaringen willen combineren met comfort. R1 investeerde zelf in deze trend door het plaatsen van luxe tenten op een eigen terrein, waarmee hij inspeelt op de toenemende vraag naar comfortabele en duurzame verblijfsmogelijkheden.

Een derde trend die uit de interviews naar voren kwam, is de toenemende populariteit van logeren bij de boer. Deze vorm van toerisme speelt in op de behoefte van bezoekers om dichterbij de natuur en het boerenleven te komen. R14 geeft echter aan dat de wetgeving in Vlaanderen, o.a. rond landbouw, het soms lastig maakt om dit soort initiatieven te realiseren, ondanks de vraag vanuit de markt. In Nederland is er meer ruimte voor dergelijke nevenactiviteiten. Boeren kunnen er onder bepaalde voorwaarden kleinschalig kamperen aanbieden. De voorwaarden verschillen per gemeente, maar over het algemeen is er dus meer flexibiliteit voor landbouwers op toeristische nevenactiviteiten op te zetten. (Rijksoverheid, 2023)

Verder kwam uit de interviews naar voren dat ondernemers een groeiende afhankelijkheid ervaren van grote boekingsplatformen zoals Booking.com. Hoewel deze platforms bijdragen aan zichtbaarheid, uitten ondernemers zoals R1 en R10 hun zorgen over de hoge commissies en de invloed die deze platforms hebben op de directe klantrelaties. Deze dynamiek leidt ertoe dat

sommige ondernemers proberen alternatieve kanalen te ontwikkelen en vooral inzetten op directe boekingen via eigen websites.

Ten slotte wijzen respondenten op het belang van een strategisch afgestemd logiesbeleid, waarbij ook grensoverschrijdende samenwerking een rol speelt. Dit kan helpen om het aanbod verder te diversifiëren en beter af te stemmen op de specifieke behoeften van bezoekers aan het projectgebied.

7. Attracties

Binnen het projectgebied is een uitgebreid en heterogeen aanbod aan attracties aanwezig. Een groot aandeel wordt opgemaakt door attracties in het buitengebied – buiten de stedelijke centra - die hoofdzakelijk focussen op natuur- en erfgoedbeleving. De attracties binnen de steden zijn van een andere aard, en beslaan vooral musea, winkelgelegenheden, horecazaken, parken en indoor-attracties. Binnen de bredere toeristische regio (Noord-Brabant en de Kempen) wordt fietstoerisme vaak als een van de belangrijkste activiteiten aangeduid. In wat volgt worden deze drie categorieën (buitengebied, stedelijke centra en fietstoerisme) verder uitgelicht.

• Buitengebied

- Er zijn verschillende grote **landschapsparken** aanwezig in het projectgebied en in de directe omgeving, en er lijkt een grote vraag te zijn naar dit soort attracties. Voorbeelden zijn het Turnhouts Vennengebied, de Roovertsche Leij, de vallei van het Merkske en de Koloniën van Weldadigheid. Voor de meeste van deze gebieden zijn weinig bezoekerscijfers beschikbaar, maar in het nabijgelegen Landschap de Liereman werden in de voorbije jaren hoge bezoekerscijfers geregistreerd (Natuurpunt, 2024), en ook de bredere toeristische regio's (Toerisme Provincie Antwerpen, 2020; VisitBrabant, 2024b) positioneren natuurbeleving als een sterke troef.
- Daarnaast zijn binnen het gebied verschillende grote **vakantie- en recreatiedomeinen** aanwezig. Deze bieden eerder uiteenlopende activiteiten aan, zoals waterbeleving, natuurbeleving, outdoor sporten en horeca, en zijn in veel gevallen ook voorzien van overnachtingsmogelijkheden zoals campings, bungalows of bivakzones. Voorbeelden hiervan zijn recreatiedomein De Mosten in Hoogstraten en recreatiepark Ponderosa. De bezoekersaantallen voor dergelijke parken lijken eerder weinig te zijn gestegen of gedaald in de jaren voorafgaand aan 2024 (zie bijvoorbeeld de meerjarenplannen van Stad Hoogstraten). Deze parken kennen ook een hoge mate van heterogeniteit in management. Zo worden sommige publiek uitgebaat door steden of gemeenten terwijl andere voortkomen uit een private onderneming, en gebruiken ze vaak uiteenlopende aanbodkanalen.
- Los van grote cultuurlandschappen, beschikt het projectgebied ook over een grote hoeveelheid aan **kleinere erfgoedsites**, en in de meeste gemeenten ook een aantal **heemkundige musea**. Over dergelijke, kleinschalige culturele sites zijn vaak weinig of geen gegevens vrij beschikbaar omtrent inkomsten of bezoekersaantallen. De omgang van de gemeenten met deze sites varieert ook. In gemeenten als Arendonk of Baarle worden deze

mee gepromoot, terwijl andere gemeenten zoals Tilburg of Hoogstraten hier minder sterk op inzetten, en eerder focussen op grote en herkenbare erfgoedsites.

- **Landbouwtoerisme** biedt een belangrijke opportuniteit in het projectgebied. Succesvolle initiatieven zoals de Boerenmarkt in Weelde Depot, Duroc De Kempen (met kijkstal en vergaderruimte) en Appelen Roes tonen hoe korte keten-bedrijven hun producten kunnen of zouden kunnen verbinden met toerisme. Daarnaast bieden een aantal hoeves en boerderijen diverse toeristische activiteiten, van overnachtingen en culinaire belevingen tot workshops en rondleidingen. Ook enkele bierbrouwerijen en wijndomeinen zetten in op streekproducten en beleving. Deze initiatieven worden regelmatig gepromoot door toeristische diensten, wat hun zichtbaarheid vergroot. Hoewel de interesse in landbouwverbreding groeit, bemoeilijken strikte vergunningseisen en regelgeving de realisatie ervan.
- Ten slotte zijn er verschillende organisaties die **rondleidingen** aanbieden. Deze zijn sterk uiteenlopend, gaande van steptours en fietstochten in het buitengebied, tot *citygolf*, speurtochten, themawandelingen en natuur- of erfgoedgidsstours.
- **Stedelijke centra**

Tilburg en Turnhout vertegenwoordigen de grootste stedelijke centra binnen het projectgebied, en ook in Hoogstraten is een klein stedelijk centrum aanwezig. Elk van deze centra positioneert zich echter op een andere manier, en legt telkens de nadruk op heel andere attracties.

- In **Hoogstraten** lijken het stedelijk centrum en het uitgebreide buitengebied sterk geïntegreerd. In haar promotie op de eigen website lijkt de stad ook beide troeven te willen uitspelen, en zet het zowel in op attracties, winkelgelegenheden en horeca in het stadscentrum, als op erfgoed en wandel- en fietsroutes in het buitengebied. Hierbij wordt weinig onderscheid gemaakt tussen beide contexten, die eerder in mekaar te lijken overlopen. De stad integreert zich hiermee sterk met het buitengebied, en lijkt zich vooral te positioneren als een uitvalsbasis om dit te beleven. Ook opvallend is dat Wortel Kolonie eerder los van de gemeente wordt gepromoot. De toeristische website gaat er beperkt op in, en verwijst door naar een aparte website die overkoepelend is voor alle erkende koloniën.
- In **Turnhout** worden stedelijk- en buitengebied eerder los van elkaar behandeld. De stad beschikt over een afgebakend stedelijk aanbod, dat voornamelijk bestaat uit cultureel-erfgoedsites (met de Warande als cultuurhuis), enkele musea en een winkel- en horecagebied. In het buitengebied bevinden zich enkele natuurgebieden en hoeves, waar uiteenlopende activiteiten worden gepromoot en die momenteel nog weinig onderling zijn verbonden. Daarbuiten zet de stad ook beperkt in op waterbeleving, door het promoten van de jachthaven en de Kanaalzone met een beperkt aanbod aan pleziervaart. Om het toeristisch belang van Turnhout in te schatten, is het nuttig om naar de aankomstcijfers te kijken. De enige concrete indicatie hiervoor komt uit de logiesbarometer van Toerisme Vlaanderen. In 2020 kende het toerisme in Turnhout een duidelijke terugval als gevolg van de coronapandemie. Sindsdien is het aantal aankomsten opnieuw gestegen, maar het heeft het pre-pandemische niveau nog niet volledig bereikt (Toerisme Vlaanderen, 2024b).

- **Tilburg** is het grootste stedelijke centrum binnen het projectgebied en beschikt bijgevolg over een uitgebreid en uiteenlopend toeristisch aanbod, met verschillende grote musea, veel horeca en winkelgelegenheden en verschillende alternatieve belevingen zoals kunstcentra en indoor spellen. Op haar toeristische website promoot de stad vooral lokale belevingen, en gaat ze beperkter in op klassieke attracties zoals musea en cultureel erfgoed. De verschillende musea in de stad kennen hoge (licht stijgende) bezoekersaantallen. Tilburg hanteert op horeca en recreatievlak gebiedsgericht beleid.
- **Fiets- en wandeltoerisme**

Hoewel er geen specifiek onderzoek beschikbaar is op het niveau van het projectgebied, kunnen we op basis van fragmentarische gegevens uit andere studies toch inzichten verkrijgen in de trends en uitdagingen op het vlak van fiets- en wandeltoerisme.

Fiets- en wandeltoerisme worden door zowel de individuele gemeenten als door Toerisme Provincie Antwerpen en VisitBrabant beschouwd als topactiviteiten in de regio. Iedere gemeente promoot minstens een aantal fietsroutes en wandelpaden die de belangrijkste bezienswaardigheden verbinden en werkt hiervoor regelmatig samen met naburige gemeenten. In de bredere toeristische regio's, zoals de Antwerpse Kempen en Noord-Brabant, wordt uitgebreid ingezet op kwalitatieve fiets- en wandelnetwerken. (Kempen.be, 2024; Toerisme Provincie Antwerpen, 2024; VisitBrabant, 2024a)

Fiets- en wandeltoerisme worden door verschillende actoren aangeduid als ideale middelen om de landelijke regio te ontsluiten. Daarbij wordt vooral gewezen op de korte afstanden tussen de verschillende kernen en de hoge dichtheid van horecazaken. Onderzoek in Noord-Brabant toonde aan dat fietsers en wandelaars vaak gebruik maken van voorzieningen en attracties die ze ongepland tegenkomen langs hun route, wat eveneens kansen creëert voor de ontsluiting van de landelijke attracties in de regio.

Gemeenten geven echter aan dat er ruimte is voor verbetering, vooral op het vlak van kwaliteitsverschillen en ontbrekende connecties over de (gemeente)grenzen heen. Daarnaast wordt gewezen op een beperkt aanvullend aanbod zoals bagagetransport. Uit het onderzoek 'Vlaanderen Natuurlijk en Recreatief Wandelen' (IDEA Consult, 2022) blijkt dat wandelen de meest beoefende recreatieve activiteit is in Vlaanderen, met een groot aandeel in de regio Kempen. Dit onderzoek benadrukt ook het belang van thematische wandelroutes en de connectie tussen natuur- en cultuurbeleving.

In het projectgebied zijn zowel Vlaamse als Nederlandse natuurgebieden goed ontsloten via diverse fiets- en wandelnetwerken. Voorbeelden hiervan zijn het Turnhouts Vennengebied en de Vallei van het Merkske in Vlaanderen, of de Regte Heide en het Riels Laag in Nederland. Deze gebieden bieden uitgebreide netwerken van fietspaden, wandelpaden en thematische routes, wat het gebied aantrekkelijk maakt voor zowel sportieve als recreatieve bezoekers, en voor verschillende doelgroepen.

Volgens de provinciale rapportage recreatief fietsen Noord-Brabant (Stichting Landelijk Fietsplatform, 2024) is het fietsrouten netwerk in Noord-Brabant goed voor duizenden kilometers aan routes, die jaarlijks door vele recreanten en toeristen worden gebruikt. Daarnaast blijkt uit het onderzoek bij vakantiegangers in Vlaamse regio's 2023-2024 (Toerisme Vlaanderen, 2024c) dat 70% van de vakantiegangers tijdens hun verblijf fiets- of wandeltochten van minstens één uur maakt.

Zowel in Vlaanderen als in Nederland wordt het belang van fiets- en wandeltoerisme erkend en ondersteund door beleidsinitiatieven. In de Beleidsnota Toerisme 2024-2029 benadrukt de bevoegde minister de ambitie om Vlaanderen te positioneren als een buitenbestemming waar natuurbeleving centraal staat. (Depraetere, 2024) Ook de Rijksoverheid (2024) ziet in de landbouwtransitie koppelkansen met recreatie, toerisme en infrastructuur, en dus ontwikkelingen rond wandelen, fietsen en zelfs varen.

Onderzoek van Stichting Landelijk Fietsplatform (2024) toont ons tot slot ook een aantal trends rond fietstoerisme, relevant voor het projectgebied en met meteen ook kansen voor de regio:

Toename van elektrisch fietsen:

- Er is een significante stijging in het gebruik van elektrische fietsen (e-bikes), waardoor langere afstanden toegankelijker worden voor een breder publiek, inclusief senioren en recreatieve fietsers.
- *Kans voor de regio:* Het projectgebied kan inspelen op deze trend door meer laadpunten voor e-bikes te voorzien en routes te promoten die geschikt zijn voor langere afstanden.

Veranderend profiel van de fietstoerist:

- De gemiddelde fietstoerist is ouder geworden en gebruikt vaker een e-bike of hybride fiets.
- *Kans voor de regio:* Dit impliceert een behoefte aan meer comfortabele rustpunten en horecagelegenheden langs fietsroutes.

Populariteit van thematische routes:

- Fietsers geven de voorkeur aan thematische fietsroutes, zoals culinaire, historische en natuurbelevingsroutes.
- *Kans voor de regio:* Het koppelen van fietsnetwerken aan lokale streekproducten, erfgoed of natuursites kan de aantrekkingskracht vergroten.

Vraag naar fietsverhuur en ondersteunende diensten:

- Er is een groeiende vraag naar fietsverhuur en aanvullende diensten, zoals bagagevervoer en reparatiestations. De vraag is of fietsverhuur in de regio nodig is, omdat de netwerk makelaars vooral vernamen dat mensen de eigen fiets vaak meenemen.

- *Kans voor de regio*: Dit biedt kansen voor ondernemers om hun aanbod uit te breiden en in te spelen op de behoeften van moderne fietstoeristen.

Populariteit van sportief fietsen:

- Er is een merkbare toename in de populariteit van gravelbiken en mountainbiken, zowel in Vlaanderen als in Nederland. Deze disciplines trekken zowel lokale als internationale fietsers aan, wat blijkt uit de organisatie van evenementen zoals de UCI Gravel World Championships, die in oktober 2024 voor het eerst in Vlaanderen (Vlaams-Brabant) plaatsvonden.
- *Kans voor de regio*: Door het ontwikkelen en promoten van specifieke gravel- en mountainbikeroutes kan de regio inspelen op deze groeiende interesse. Het aanbieden van goed onderhouden paden, duidelijke bewegwijzering en faciliteiten zoals bikeparks en verhuurpunten kan deze doelgroep aantrekken.

Fietsen begint in de eigen omgeving:

- Een significant deel van de recreatieve fietstochten start vanuit huis. Dit benadrukt het belang van toegankelijke en aantrekkelijke fietsinfrastructuur in de directe woonomgeving.
- *Kans voor de regio*: Investeren in lokale fietsroutes en het verbeteren van de connectiviteit tussen woonwijken en recreatieve gebieden kan het gebruik van de fiets voor recreatieve doeleinden stimuleren. Dit draagt bij aan de gezondheid en het welzijn van de inwoners en versterkt het imago van de regio als fietsvriendelijke omgeving.

- **Inzichten uit de interviews: attracties**

Het projectgebied biedt een divers scala aan attracties die variëren van natuurgebieden en erfgoedsites tot stedelijke bezienswaardigheden. De interviews hebben deze diversiteit bevestigd en nieuwe inzichten toegevoegd over de sterktes en uitdagingen van dit aanbod.

De Koloniën van Weldadigheid, als UNESCO-werelderfgoed, en de unieke enclavestructuur vormen belangrijke trekkers met een bovenlokale aantrekkingskracht. Volgens R5, R6 en R13 hebben deze locaties niet alleen potentie om internationale bezoekers aan te trekken, maar bieden ze ook mogelijkheden voor grensoverschrijdende samenwerking en promotie. Dit erfgoed wordt gezien als een unieke kans om de regio te positioneren op de toeristische kaart.

In het buitengebied wijzen meerdere respondenten, zoals R3 en R7, op de sterke vraag naar natuurbeleving. Grootschalige natuurgebieden zoals het Turnhouts Vennengebied en de vallei van het Merkske trekken een breed publiek aan, maar er zijn verbeteringen mogelijk in de ontsluiting en promotie ervan. R11 merkte bijvoorbeeld op dat het ontwikkelen van gerichte fiets- en wandelroutes een oplossing kan zijn om deze gebieden beter bereikbaar te maken voor toeristen.

Binnen de stedelijke centra is er sprake van een divers aanbod dat een breed publiek aanspreekt. R8 benadrukte dat steden zoals Tilburg inzetten op een mix van klassieke en atypische attracties,

waaronder lokale kunst en alternatieve belevingen. R9 gaf aan dat in kleinere steden, zoals Turnhout, meer integratie mogelijk is tussen stedelijk en landelijk aanbod om bezoekers langer vast te houden.

Naast de traditionele toeristische trekpleisters spelen burgerinitiatieven een belangrijke rol in de diversificatie van het recreatieve aanbod. In de regio zijn meerdere initiatieven succesvol gebleken, zoals Schijnvliegveld De Kiek, Stadsbos013 en het Spoorpark, die door gemeenschappen zijn opgezet en nu een breed publiek aantrekken. Deze initiatieven combineren natuur, erfgoed en recreatie op een innovatieve manier en hebben het potentieel om als inspiratie te dienen voor verdere ontwikkelingen in het projectgebied. Ook de Stadsboerderij Turnhout, met haar focus op lokale voedselproductie en educatieve activiteiten, illustreert hoe burgerparticipatie kan bijdragen aan een toeristisch-recreatieve meerwaarde.

Er ligt overigens veel potentieel bij landbouwers om toeristisch-recreatieve activiteiten te ontwikkelen, zoals logies, verkoop van lokale producten of belevingsactiviteiten. Voor veel landbouwbedrijven is deze diversificatie niet zozeer een antwoord op een tekort aan logies in de regio, maar eerder een strategie om het bedrijf economisch te verbreden en toekomstbestendig te maken. Tegelijk sluit dit aan bij de stijgende vraag naar authentieke en duurzame ervaringen op het platteland, waarbij bezoekers op zoek zijn naar een directe beleving van het boerenleven. Toch vereist het succesvol diversifiëren van een landbouwbedrijf een specifieke skillset die niet vanzelfsprekend is. Naast kennis van vergunningen en wetgeving is het belangrijk dat landbouwers zich vaardigheden eigen maken zoals gastvrijheid, het onderhouden van logies, en het voeren van een andere soort administratie. *“Denk hierbij aan marketing via sociale media, het gebruik van online boekingssystemen en het beheren van een reserveringsproces.”* R14) Bovendien vraagt dit tijd en inzet naast het dagelijkse werk op het landbouwbedrijf, wat niet altijd eenvoudig te combineren is. Hoewel er voorbeelden zijn van bedrijven die deze stap hebben gezet, is er nood aan gerichte begeleiding en opleidingen om het bestaande potentieel verder te benutten.

Arrangementen blijken een krachtig middel om attracties met elkaar te verbinden en een samenhangend aanbod te creëren. Verschillende respondenten, waaronder R1 en R4, wezen op de potentie van arrangementen waarbij logies, activiteiten en culinaire ervaringen worden gecombineerd. Toch is dit instrument momenteel nog onderbenut. Volgens R10 en R14 kunnen ondernemers hier sterker op inspelen door samen te werken met andere lokale aanbieders, wat ook de aantrekkingskracht van de regio als geheel zou vergroten. R8 merkte op dat stedelijke centra hier een belangrijke rol in kunnen spelen als startpunten voor bredere arrangementen. Volgens R13 zijn er in het verleden al overkoepelende arrangementen geweest, zeker tussen meerdere handelaars binnen een bepaalde gemeente, maar komen die de laatste jaren weer minder voor. Hij verwijst hiervoor deels naar een veranderend ondernemersklimaat, de toegenomen aanwezigheid van grote winkelketens, en het gebrek aan duidelijke meerwaarde van dergelijke initiatieven voor ondernemers.

Tot slot blijft fietstoerisme een belangrijke verbindende factor tussen de diverse attracties. Zoals door R3 en R5 werd aangehaald, is de kwaliteit van fietsroutes in de regio goed, maar ontbreekt het vaak aan aanvullende faciliteiten zoals fietsverhuur en bagagetransport. Dit biedt kansen om de toegankelijkheid en gebruikservaring van zowel stedelijke als landelijke attracties te verbeteren.

Met deze inzichten wordt duidelijk dat de regio niet alleen een divers aanbod aan attracties heeft, maar dat deze vaak los van elkaar functioneren, waardoor bezoekers zich minder gestimuleerd voelen om meerdere locaties te combineren. Door attracties sterker met elkaar te verbinden en beter te promoten, kan de verblijfsduur van bezoekers worden verlengd, de toeristische spreiding worden verbeterd en het economisch rendement voor lokale ondernemers vergroot worden.

8. Horeca

- **Deskresearch**

Het horecalandschap in het projectgebied heeft de afgelopen jaren een duidelijke groei doorgemaakt, met een stijging van het aantal horecazaken in vrijwel alle gemeenten. Vooral de stedelijke centra en gemeenten met een duidelijke toeristische focus, zoals Tilburg, hebben een significante uitbreiding van hun horecavoorzieningen gekend. In bepaalde gemeenten, zoals Goirle en Baarle-Nassau, wordt duidelijk hoe een toename in horecazaken samengaat met de versterking van hun positie als toeristische bestemming. Anderzijds zijn er ook gemeenten, zoals Ravels, waar het horeca aanbod de afgelopen jaren is afgenomen. Toch moeten deze cijfers met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Ze geven enkel een totaalbeeld van het aantal horecazaken per gemeente, zonder onderscheid te maken tussen soorten horeca of de mate waarin deze zich specifiek richten op toeristen. Dit betekent dat een stijging in het aantal horecazaken niet automatisch wijst op een toename van toeristisch-relevante voorzieningen.

Tabel 2: Evolutie aantal horecazaken in Vlaamse en Nederlandse gemeenten tussen 2012 en 2022 (bron: (voor Vlaamse gemeenten) Guidea, Horeca in cijfers, Gemeenterapport horeca, december 2024; (voor Nederlandse gemeenten) CBS, Statline, Regionale kerncijfers Nederland, 22 november 2024)

Gemeente	2012	2022	Trend
Alphen-Chaam	50	65	+23%
Arendonk	58	67	+13%
Baarle-Hertog	14	18	+22%
Baarle-Nassau	35	50	+30%
Goirle	40	65	+38%
Hoogstraten	113	123	+8%
Merksplas	34	38	+11%
Ravels	74	67	-9%
Tilburg	510	810	+37%
Turnhout	234	258	+9%
Totaal	1.162	1.561	+26%

Informatie rond horeca en gerelateerde trends binnen het projectgebied is momenteel nog beperkt. Bovenstaande cijfers suggereren dat er een gunstig klimaat heerst voor horeca-uitbatingen, maar dit kan nog niet met zekerheid worden gesteld. Deze data moet dus verder worden aangevuld met interviews met ondernemers uit de regio. Daar kan beter worden gepeild naar hun ervaringen, en de trends die ze zelf waarnemen in het gebied.

- **Inzichten uit de interviews: horeca**

De horecasector in het projectgebied toont een gemengd beeld van groei, uitdagingen en kansen. Uit de cijfers blijkt dat er in de meeste gemeenten een groei heeft plaatsgevonden in het aantal horecazaken tussen 2012 en 2022, vooral in stedelijke centra en gemeenten met een sterke toeristische focus. Desondanks zijn er ook gemeenten zoals Ravels waar een daling in het aantal horecazaken zichtbaar is, wat wijst op lokale verschillen in dynamiek en economische omstandigheden.

De interviews bieden aanvullende inzichten in deze trends. R10 merkt op dat lokale horecaondernemers in landelijke gebieden het moeilijker hebben om buiten de piekseizoenen bezoekers aan te trekken. Dit benadrukt de noodzaak om niet alleen het horeca-aanbod te vergroten, maar ook nieuwe strategieën te ontwikkelen om bezoekers beter te spreiden over het jaar. Tegelijkertijd wordt er vanuit ondernemers zoals R1 gepleit voor meer samenwerking tussen horeca

en andere sectoren om gezamenlijke arrangementen te ontwikkelen, die bezoekers stimuleren langer te blijven en meer te besteden. R1 benadrukt daarbij het belang van de korte keten. Lokale producten en leveranciers opnemen in arrangementen biedt niet alleen een authentieke ervaring voor bezoekers, maar versterkt ook de regionale economie. Door deze aanpak kunnen toeristische en culinaire belevingen elkaar versterken, wat bijdraagt aan een duurzame regionale ontwikkeling.

Een duidelijke trend in de interviews is de groeiende vraag naar lokale en authentieke eet- en drinkervaringen. R8 wijst erop dat stedelijke horeca in bijvoorbeeld Tilburg steeds vaker inspeelt op deze trend door het gebruik van streekproducten en culinaire evenementen. Dit biedt niet alleen economische voordelen, maar versterkt ook de identiteit van de regio als toeristische bestemming.

Arrangementen waarin horeca wordt gecombineerd met logies of recreatieve activiteiten, worden door verschillende respondenten gezien als een krachtige strategie om het horecaverkeer te stimuleren. R5 benadrukte dat dergelijke arrangementen, bijvoorbeeld een combinatie van fietsen en culinaire stops, een sleutelrol kunnen spelen in het verhogen van de gemiddelde besteding per bezoeker. Toch wordt aangegeven dat er momenteel een gebrek is aan overkoepelende coördinatie, waardoor dergelijke initiatieven vooral op kleinere, individuele schaal plaatsvinden en minder vaak breed worden uitgerold over meerdere gemeenten of sectoren.

Op lokaal niveau wordt de vaak complexe en strikte regelgeving als hinderlijk ervaren. Zo geeft R13 bijvoorbeeld aan dat startende ondernemers het moeilijker hebben dan reeds gevestigde ondernemers, omdat er aanzienlijke investeringen, tijd en voorkennis nodig zijn om te kunnen voldoen aan de vele vereisten die overheden stellen. In veel gemeenten is het ook onduidelijk wie ondernemers kunnen aanspreken wanneer ze hulp nodig hebben bij het navigeren binnen het wettelijk kader.

Tot slot signaleerden respondenten ook de opkomst van flexibele horecaconcepten zoals foodtrucks en pop-uprestaurants. R9 noemt dit als een kans om seizoensgebonden horeca te ondersteunen, vooral in landelijke gebieden waar het vaste aanbod beperkt is. Deze innovatieve benaderingen bieden mogelijkheden om bezoekers op creatieve manieren aan te trekken, wat bijdraagt aan de diversiteit en aantrekkelijkheid van de regio.

9. Overkoepelende inzichten uit de interviews

Naast de thema's zoals logiesaanbod, attracties en horeca, belichten de interviews enkele bredere trends en aandachtspunten binnen het toeristisch-recreatief ecosysteem van het projectgebied. Deze inzichten bieden waardevolle perspectieven voor het ontwikkelen van beleidsstrategieën.

- **Samenwerking en netwerken**

Samenwerking wordt door vrijwel alle respondenten gezien als essentieel voor het versterken van het toeristisch aanbod in de regio. Vooral in stedelijke gebieden, zoals Tilburg, zijn al goed georganiseerde netwerken aanwezig die ondernemers en beleidsmakers verbinden, al is het soms een uitdaging om deze samenwerking op lange termijn te waarborgen. In kleinere gemeenten, blijkt de samenwerking meer fragmentarisch en minder gestructureerd. Een mogelijke inspiratiebron is Marketing Tilburg, een organisatie die actief de verbinding legt tussen toerisme, cultuur en ondernemers door middel van gezamenlijke promotiecampagnes en netwerkevenementen. Dergelijke modellen kunnen helpen om lokale netwerken verder te professionaliseren en meer samenhang in het toeristisch aanbod te creëren.

Een andere interessante inspiratiebron komt ook uit Nederland, waar coöperatieve dorpswinkels vaker voorkomen. Dit model, waarbij lokale landbouwproducten centraal staan, kan kansen bieden voor ondernemers, ook in het Vlaamse deel van het projectgebied. Een sterkere samenwerking tussen landbouwers, korte keten-bedrijven en toeristische diensten kan bijdragen aan een dynamischer platteland en een sterker streekproductverhaal. (R14)

Naast de samenwerking tussen overheden en ondernemers spelen burgerinitiatieven een steeds grotere rol in de toeristische en recreatieve ontwikkeling van de regio. Projecten zoals Schijnvliegveld De Kiek, Stadsbos013 en het Spoorpark zijn succesvolle voorbeelden waarbij burgers – in meerdere of mindere mate - actief betrokken zijn bij de ontwikkeling en instandhouding van toeristische trekpleisters. Aan Belgische zijde kan de Stadsboerderij Turnhout als vergelijkbaar initiatief worden gezien, met de ambitie zich verder te ontwikkelen. Door dergelijke burgerinitiatieven explicieter mee te nemen in de toeristische strategie van het projectgebied ontstaat een breder draagvlak binnen de gemeenschap en voelen bewoners zich sterker verbonden met het toeristische aanbod.

- **Professionaliseringsnoden**

Een groot deel van de ondernemers en beleidsmedewerkers geeft aan behoefte te hebben aan gerichte training en ondersteuning, zowel op het gebied van storytelling, productontwikkeling gebaseerd op een verhaallijn, digitale marketing, data-analyse en wetgeving, als op aspecten zoals grafische vormgeving en het creëren van een consistente "look and feel" van hun aanbod. Dit helpt niet alleen bij het versterken van hun merkidentiteit, maar ook bij het aantrekken van specifieke doelgroepen. Daarnaast werd in de interviews benadrukt dat er meer behoefte is aan ondersteuning bij samenwerkingsvormen tussen ondernemers en gemeenten, om gezamenlijk sterkere en beter gecoördineerde producten en ervaringen te ontwikkelen. Vooral kleinere aanbieders, met beperkte

middelen, kunnen profiteren van dergelijke gerichte ondersteuning om hun zichtbaarheid en concurrentiepositie te verbeteren.

- **Regelgeving en administratieve lasten**

Verschillen in regelgeving kunnen grensoverschrijdende samenwerking in de toeristische sector bemoeilijken. Vlaamse ondernemers ervaren de regelgeving vaak als beperkend, met lange vergunningsprocedures en administratieve lasten, zowel voor logies, horeca, routes als nevenactiviteiten in de landbouw. In Nederland verschillen de regels, bijvoorbeeld rond het uitbaten van logies, per gemeente. Beperkingen zoals meldplichten, ruimtelijke ordening en toeristenbelasting gelden aan beide zijden van de grens, zij het op verschillende manieren. We gaan dieper in op deze verschillen in de presentatie over wet- en regelgeving.

Voor landbouwers die toerisme willen combineren met hun bedrijfsvoering, zijn vergunningsprocedures in Vlaanderen vaak complex, met strikte eisen voor functiewijzigingen en ruimtelijke ordening. In Nederland lijken er iets er meer mogelijkheden te zijn voor nevenactiviteiten op het platteland, maar ook hier gelden duidelijke ruimtelijke kaders om grootschalige ontwikkelingen te voorkomen.

Naast regelgeving spelen ook andere belangen een rol: natuurbeschermingsorganisaties stellen strikte voorwaarden aan toeristische ontwikkeling, en private grondeigenaren kunnen plannen beïnvloeden, bijvoorbeeld bij de aanleg van nieuwe routes.

Om kansen voor duurzame toeristische ontwikkeling te benutten, is nauwe samenwerking tussen ondernemers, overheden en belanghebbenden essentieel.

- **Sterke regionale branding**

Een terugkerend thema in de interviews is de behoefte aan een sterke, samenhangende branding voor de regio. Respondenten zien een kans om de regio te positioneren als een grensoverschrijdende bestemming die zich onderscheidt door haar unieke mix van natuur, erfgoed en innovatieve concepten. Het creëren van een duidelijk en herkenbaar verhaal, zoals Limburg dat heeft gedaan, kan hierbij helpen. Tegelijkertijd moet worden erkend dat Limburg over aanzienlijk grotere middelen en een langdurig opgebouwde merkstrategie beschikt. Dit benadrukt het belang van een branding-aanpak die realistisch en haalbaar is binnen de schaal en het budget van het projectgebied. Belastingstructuren en financiering

In Nederland wordt toeristenbelasting vaak direct ingezet voor toeristische promotie, hoewel de financiering hiervan per gemeente verschilt. In sommige gevallen wordt deze belasting beheerd door een samenwerking tussen de gemeente en ondernemers, terwijl in andere gevallen ondernemers zelf instaan voor de promotiebudgetten. Vlaamse ondernemers missen vergelijkbare mechanismen, waardoor zij minder directe voordelen zien van hun bijdragen. Dit benadrukt het belang van transparantie over hoe middelen worden besteed en het creëren van directe investeringen in branding en infrastructuur die ondernemers ten goede komen.

10. Conclusie

Het rapport biedt een uitgebreide analyse van het toeristisch-recreatief ecosysteem in de grensregio. De verzamelde gegevens en inzichten zijn gebaseerd op deskresearch, diepte-interviews en aanvullende verkenningen, en geven een gedetailleerd beeld van de dynamiek binnen het projectgebied. Dit rapport vormt de basis voor verdere analyse en strategische reflectie, waarbij de bevindingen belangrijke input zullen leveren voor een latere SWOT-analyse.

Een belangrijk inzicht uit het rapport is de diversiteit van het toeristisch-recreatief aanbod in de regio. De combinatie van stedelijke en landelijke attracties zorgt voor een breed scala aan mogelijkheden voor bezoekers. Iconische locaties zoals de Koloniën van Weldadigheid, met hun status als UNESCO-werelderfgoed, en de grootschalige natuurgebieden zoals het Turnhouts Vennengebied, trekken een divers publiek aan. De enclave-structuur van gemeenten zoals Baarle-Nassau en Baarle-Hertog benadrukt de unieke identiteit van het projectgebied en biedt mogelijkheden voor grensoverschrijdende samenwerking.

De cijfers tonen ook de groei van het logiesaanbod, dat zich aanpast aan de veranderende behoeften van toeristen. Kleinschalige verblijfsopties zoals B&B's, vakantiewoningen en glamping-accommodaties zijn populairder geworden, wat wijst op een groeiende vraag naar authenticiteit en persoonlijke beleving. Tegelijkertijd speelt fiets- en wandeltoerisme een belangrijke rol in de regio, ondersteund door kwalitatieve routes die bijdragen aan de aantrekkelijkheid van het gebied als bestemming voor actieve recreatie.

Het horecalandschap toont een gemengd beeld, met groei in stedelijke centra zoals Tilburg, maar ook met stagnatie of zelfs een afname in kleinere gemeenten. Attracties variëren sterk van grootschalige erfgoed- en natuurbelevingen tot kleinschalige initiatieven zoals culinaire ervaringen en alternatieve logiesvormen. Fiets- en wandeltoerisme blijft een verbindende factor in de regio, maar het ontbreekt vaak aan aanvullende voorzieningen zoals bagagetransport.

Naast het institutionele en ondernemersgedreven toeristische aanbod spelen ook burgerinitiatieven een steeds grotere rol in de ontwikkeling van recreatieve voorzieningen. Projecten zoals Schijnvliegveld De Kiek, Stadsbos013 en het Spoorpark aan de Nederlandse zijde, evenals de Stadsboerderij Turnhout in Vlaanderen, tonen aan dat lokale betrokkenheid kan bijdragen aan zowel draagvlak als een verrijking van het toeristisch product.

Naast de positieve ontwikkelingen benadrukt het rapport ook enkele uitdagingen die de regio kenmerken. Een van de meest opvallende problemen is de seizoensgebondenheid, waarbij de meeste bezoekers geconcentreerd zijn in piekmaanden zoals de zomer. Dit heeft invloed op de stabiliteit van de inkomsten voor ondernemers en belemmert een gelijkmatige benutting van toeristische voorzieningen. De dynamiek van stedelijke en landelijke gebieden verschilt bovendien sterk. Terwijl stedelijke centra zoals Tilburg profiteren van een breder en meer divers aanbod, hebben kleinere landelijke gemeenten moeite om hun zichtbaarheid en aantrekkelijkheid te vergroten.

Een ander aandachtspunt dat naar voren komt, is de fragmentatie in samenwerking tussen gemeenten en sectoren. Hoewel sommige stedelijke centra redelijk goed georganiseerde netwerken hebben, ontbreekt dergelijke structuur vaak in kleinere gemeenten, wat leidt tot versnippering in het toeristisch aanbod. Daarnaast is de discrepantie tussen geregistreerde en feitelijke logiescijfers opvallend, vooral aan de Nederlandse zijde, waar platforms zoals Airbnb een aanzienlijk aandeel in het aanbod hebben dat niet altijd wordt geregistreerd.

Tot slot vormen de uitdagingen in regelgeving een terugkerend thema in het rapport. Vlaamse ondernemers ervaren complexe vergunningprocedures en lange wachttijden, terwijl Nederlandse respondenten eerder pragmatische oplossingen benadrukken die innovatie en flexibiliteit bevorderen. Dit verschil illustreert de noodzaak een betere afstemming in het beleid binnen het grensgebied.

Het rapport vormt een bouwsteen voor verdere strategische reflectie en planning. Het biedt een gedetailleerd overzicht van de sterke punten, uitdagingen en dynamieken in de regio en vormt een basis voor de SWOT-analyse die zal worden uitgevoerd. Deze analyse zal worden aangevuld met de resultaten van de bevraging door BUAs en de inzichten in wet- en regelgeving, om zo tot een holistisch beeld te komen van de opportuniteiten en knelpunten binnen het projectgebied. Dit document benadrukt de complexiteit en het potentieel van de regio en biedt waardevolle inzichten voor de verdere ontwikkeling van het toeristisch-recreatief ecosysteem in Brabant Kust de Kempen.

Bronnen

- Depraetere, M. (2024). *Beleidsnota Toerisme 2024-2029*. Vlaamse Overheid. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2024-2029-toerisme>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024a). *Logiesaccommodaties; capaciteit, accommodaties, bedden, regio*. Geraadpleegd op 11 december 2024, van <https://opendata.cbs.nl>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024b). *Logiesaccommodaties; gasten, nachten, woonland, logiesvorm, regio*. Geraadpleegd op 11 december 2024, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82059NED/table>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024c). *Regionale kerncijfers Nederland*. Geraadpleegd op 22 november 2024, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82062NED/table>
- Gabriel, S., & van der Weegen, C. (2024). *Adviesrapport verkenningsronde Bels Lijntje*. Gemeente Tilburg & Gemeente Turnhout. Intern document, Interreg Vlaanderen-Nederland: Brabant Kust de Kempen.
- Guidea. (2024). *Horeca in cijfers: Gemeenterapport horeca*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.guidea.be>
- IDEA Consult. (2022). *Onderzoek Vlaanderen Natuurlijk en Recreatief Wandelen*. Toerisme Vlaanderen. Geraadpleegd van [https://toerismevlaanderen.be/sites/default/files/media/files/2023-06/Eindrapport onderzoek%20Vlaanderen%20Natuurlijk IDEA%20Consult disclaimer.pdf](https://toerismevlaanderen.be/sites/default/files/media/files/2023-06/Eindrapport Onderzoek%20Vlaanderen%20Natuurlijk IDEA%20Consult disclaimer.pdf)
- Kempen.be. (2024). *Fietsen in de Kempen: ontdek het netwerk*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.kempen.be/fietsen-de-kempen>

Natuurpunt. (2024). *Landschap De Liereman: 530 hectare natuurpracht, een bezoekerscentrum met meer dan 82.000 bezoekers per jaar, gedragen door vrijwilligers!*.

Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.natuurpunt.be/nieuws/landschap-de-liereman>

Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen. (2024). *Regionaal inzicht: Actuele cijfers gasten en overnachtingen op COROP niveau*. Geraadpleegd op 11 december 2024, van

<https://www.nbtc.nl/nl/site/kennisbank/cijfers-statistieken/regionaal-inzicht-actuele-cijfers-gasten-en-overnachtingen-op-corop-niveau>

Rijksoverheid. (2023). *Kleinschalig kamperen op agrarische bedrijven: regelgeving en voorwaarden*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van

<https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR644083>

Rijksoverheid. (2024). Handreiking voor de gebiedsprogramma's Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Geraadpleegd op 10 februari 2025, van

[https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/publicaties/2022/11/25/handreiking-voor-de-gebiedsprogrammas-nationaal-programma-landelijk-](https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/publicaties/2022/11/25/handreiking-voor-de-gebiedsprogrammas-nationaal-programma-landelijk-gebied/Handreiking_voor_de_gebiedsprogrammas_NPLG_versie_feb_2024.pdf)

[gebied/Handreiking_voor_de_gebiedsprogrammas_NPLG_versie_feb_2024.pdf](https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/publicaties/2022/11/25/handreiking-voor-de-gebiedsprogrammas-nationaal-programma-landelijk-gebied/Handreiking_voor_de_gebiedsprogrammas_NPLG_versie_feb_2024.pdf)

Stichting Landelijk Fietsplatform. (2024). *Landelijke kennisrapportage Recreatief fietsen 2024*.

Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.fietsplatform.nl/wp-content/uploads/2024/09/NL-Landelijke-kennisrapportage-recreatief-fietsen-2024.pdf>

Toerisme Provincie Antwerpen. (2020). *Een strategie voor Toerisme in de Kempen: 2020-2025*.

[Boekpublicatie]. Toerisme Provincie Antwerpen.

Toerisme Provincie Antwerpen. (2024). *Fietsen en wandelen in de provincie Antwerpen*.

Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.provincieantwerpen.be/aanbod/dvt/fietsen-en-wandelen.html>

- Toerisme Vlaanderen. (2024a). *Evolutie logiesaanbod*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYThjNWY3MmEtYzYyOS00MTE0LWE2YmYtOTFIZGZmZTU0M2ViliwidCI6ImNlODImYWJILWRkNGItNDhiYS05ODUzLWViODIzMGM4Y2Y3ZilslmMiOjh9>
- Toerisme Vlaanderen. (2024b). *Logiesbarometer*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/barometers/logiesbarometer>
- Toerisme Vlaanderen. (2024c). *Marktonderzoek Vlaamse regio's 2023-2024: Profiel en tijdsbesteding van verblijfstoeristen in Vlaanderen*. Geraadpleegd op 10 februari 2025, van <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/onderzoek/recreatieve-toeris>
- Toerisme Vlaanderen. (2024d). *Overnachting- en aankomstcijfers*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers>
- Toerisme Vlaanderen. (2024e). *Toerisme in Cijfers XL*. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers/toerisme-cijfers-xl#volledigscherm>
- Toerisme Vlaanderen. (2024f). *Toerisme in Kerncijfers – Editie 2024*. Geraadpleegd op 10 februari 2025, van <https://toerismevlaanderen.be/nl/publicaties/toerisme-kerncijfers>
- VisitBrabant. (2024a). Brabant Routebureau: hét platform voor fiets- en wandelroutes in Noord-Brabant. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://partners.visitbrabant.com/diensten-visitbrabant/routebureau>
- VisitBrabant. (2024b). Toerismecijfers Brabant 2023. Geraadpleegd op 8 februari 2025, van <https://www.visitbrabant.com>
- Vlaamse Overheid, Statistiek Vlaanderen. (2024). *Aankomsten door verblijfstoeristen*. Geraadpleegd op 5 juli 2024, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82062NED/table>

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht respondenten diepte-interviews

Respondent nummer	Functie	Vlaanderen/Nederland	Online of offline interview
R1	CEO hotel- en kampeerketen	Vlaanderen	Online
R2	Jeugdconsulent Deskundige toerisme	Vlaanderen	Offline
R3	Deskundige Vrije Tijd - Sportpromotie en Toerisme	Vlaanderen	Online
R4	Schepen Toerisme	Vlaanderen	Online
R5	Beleidsadviseur vrijetijdseconomie	Nederland	Offline
R6	Cultuur- en communicatiemedewerker	Vlaanderen	Offline
R7	Voormalig toerismemedewerker	Vlaanderen	Offline
R8	Beleidsadviseur economie	Nederland	Online
R9	Diensthofd-beleidsadviseur toerisme	Vlaanderen	Online
R10	B&B uitbater en voorzitter sectororganisatie	Vlaanderen	Offline
R11	Jeugdconsulent -medewerker toerisme	Vlaanderen	Online
R12	Diensthofd vrije tijd	Vlaanderen	Online
R13	Ondernemer in Baarle	Nederland + Vlaanderen	Online
R14	Projectcoördinator landbouw en ondernemen	Vlaanderen	Offline